

65.9(4Укр)291.21
П54

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАФТИ І ГАЗУ

Полянська Алла Степанівна

65.9(4Укр)291.21

УДК 658:[005.332.2+005.931.1]

П54

**РОЗВИТОК ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ
НА ЗАСАДАХ СИТУАЦІЙНОГО УПРАВЛІННЯ:
ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Івано-Франківськ – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теоретичної та прикладної економіки Національного університету «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, м. Львів

Науковий консультант доктор економічних наук, професор
Поплавська Жанна Василівна
Національний університет «Львівська політехніка»,
завідувач кафедри теоретичної та прикладної економіки

Офіційні опоненти доктор економічних наук, професор
Наливайко Анатолій Петрович
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана,
завідувач кафедри стратегії підприємств

доктор економічних наук, доцент
Отенко Василь Іванович
Харківський національний економічний університет,
проректор з науково-педагогічної роботи

доктор економічних наук, професор
Мороз Олег Васильович
Вінницький національний аграрний університет,
директор навчально-наукового інституту
аграрної економіки

Захист відбудеться «14» грудня 2012 р. об 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 20.052.06 в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України за адресою: 76019, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15, конференц-зал науково-технічної бібліотеки.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України за адресою: 76019, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15

Автореферат розіслано «12» листопада 2012 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т.Я. Кошчулич

an2310

АГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На даний час широко розглядаються та обговорюються проблеми розвитку, оскільки відкритість та інтегрованість світових економік демонструє суттєві відмінності між його рівнем та досягнутими результатами. Якісні зміни, що відбуваються у світовій економіці, зумовили необхідність переосмислення традиційних підходів до управлінської діяльності у вітчизняній теорії і практиці та обґрунтування нових пріоритетів розвитку вітчизняних промислових підприємств як визначальної ланки національної економіки. Їх практична реалізація насамперед висуває вимогу досягнення високого рівня ефективності, розроблення заходів щодо підтримання відповідної стійкості, здатної утримувати досягнутий рівень розвитку, а також системи заходів, спрямованих на адаптування діяльності підприємства до нових вимог та регулювання поточної діяльності з урахуванням виникаючих проблем.

Залежність результатів діяльності вітчизняних промислових підприємств від чинників внутрішнього і зовнішнього середовища створює широкий спектр ситуацій і ускладнює вирішення завдань їх розвитку у рамках існуючих управлінських технологій. У таких умовах зростає вагомість ситуаційного управління підприємствами або управління за обставинами, що дозволяє вносити у систему стратегічного і оперативного управління коригувальні дії з метою компенсування наслідків впливу загрозливого оточення, підтримання чи створення адекватних вимогам умов розвитку шляхом залучення чи перерозподілу необхідних для цього ресурсів та формування компетенцій, що забезпечать здійснення якісних трансформаційних перетворень відповідно до цілей розвитку. Крім того, важливо брати до уваги й оптимально поєднувати усі потенційні можливості розвитку підприємств з обов'язковим врахуванням можливих реакцій середовища на основі побудови ситуаційних моделей розвитку та розроблення механізмів їх реалізації.

Нерозв'язані проблеми розвитку промислових підприємств, які віддаляють та унеможливають випереджаючий розвиток вітчизняної економіки як визначальної умови адаптації до світових тенденцій цивілізаційного поступу, зумовлюють необхідність дослідження передумов досягнення нового якісного рівня результатів їх діяльності, аргументацію актуальності теоретичних положень ситуаційного управління в умовах динамічних змін, розроблення технологій ситуаційного управління із врахуванням надбань управлінської науки, необхідності здійснення якісних перетворень і потенційних можливостей досягнення очікуваних результатів, та формування на цій основі такої методології, яку можна було б адаптувати до можливостей і потреб конкретного підприємства. Своєчасність і цінність означеної проблематики впливає з необхідності внесення гнучкості і динамізму в усі елементи системи управління підприємством з метою її удосконалення та розвитку.

Значний внесок у теорію управління, що звертає увагу на актуальність дослідження проблем розвитку організацій на основі врахування потенційних можливостей досягнення якісних змін, зробили такі зарубіжні вчені як І. Ансофф, Д. Вудворд, Р. Акофф, Й. Шумпетер, Б. Карлоф, Р. Коуз, М. Мескон, А. Томпсон, Дж. Ю. Стігліц, зокрема ситуаційному аспекту даної проблеми присвячені праці Дж. О'Шонессі, Г. Кунца, С. О'Донела, Р. Моклера.

ан 2309 - ан 2310

Дослідження проблем сучасного розвитку тісно пов'язане з обґрунтуванням теоретичних засад становлення новітніх підходів в управлінській діяльності. Різні аспекти цієї важливої проблеми досліджено в працях М. Афанасєва, В. Василенка, Ю. Бажала, Ю. Погорєлова, Н. Гражевської, Є. Борщука, Ф. Хміля.

У публікаціях вітчизняних вчених О. Бондар, В. Василенка, О. Кузьміна, М. Мартиненка, О. Мороза, І. Отенко, О. Скібіцького, Л. Федулової відображено окремі методологічні і методичні аспекти застосування ситуаційного підходу до управління організаціями в умовах динамічного середовища їх функціонування, узагальнено різні погляди науковців на необхідність застосування ситуаційного управління.

Фундаментальні засади трансформаційних перетворень як необхідної умови забезпечення розвитку закладено у працях таких вітчизняних вчених, як: І. Бажин, О. Бутук, Я. Витвицький, О. Власюк, А. Гальчинський, В. Геєць, М. Данилюк, М. Згуровський, С. Ілляшенко, В. Кредісов, Є. Крикавський, О. Лапко, А. Мельник, О. Мних, А. Наливайко, В. Отенко, Ю. Пахомов, В. Петренко, А. Пилипенко, Ж. Поплавська, Р. Фешур, І. Чукаєва, А. Чухно, Н. Чухрай, З. Шершньова.

Об'єктивна необхідність подальшого поглиблення теоретичних і методичних досліджень у вказаному напрямі пов'язана з удосконаленням діяльності вітчизняних підприємств із врахуванням впливу нестійкого і обмежуючого потенціалу можливості розвитку середовища та необхідністю пошуку ефективних інструментів управління у таких умовах. У різних ситуаціях, з якими стикаються у своїй діяльності промислові підприємства, не існує однозначної відповіді на проблемні питання, тому управлінська діяльність повинна балансувати між вибором адекватних ситуаціям методів управління та відповідністю отриманих результатів цілям розвитку. Вирішення цього завдання значно полегшує в управлінській діяльності ситуаційний підхід. Він дозволяє гнучко і оперативно компенсувати відхилення, які виникають, розробляти заходи щодо їх передбачення та попередження. Актуальність проблем розвитку вітчизняних промислових підприємств та необхідність теоретико-методологічного обґрунтування їх вирішення в умовах динамічних змін на основі використання засад ситуаційного управління зумовили вибір теми даної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Матеріали дисертаційного дослідження використані в процесі розроблення держбюджетної теми кафедри менеджменту організацій Національного університету "Львівська політехніка" "Управління інноваційними процесами підприємств у ланцюгах вартості" (номер державної реєстрації 0110U001094) при написанні підрозділу 3.1. «Формування методичних підходів та рекомендацій до інформаційного забезпечення управління інноваційними процесами підприємств у ланцюгах вартості». Зокрема, автором розроблено рекомендації щодо теоретико-методологічного та практичного оцінювання ефективності інноваційної діяльності як визначальної передумови розвитку промислових підприємств на основі застосування ланцюга цінностей (акт про використання результатів дисертаційної роботи при виконанні держбюджетної теми від 5 червня 2012 р.). Дисертаційна робота тісно пов'язана з планом науково-дослідних робіт Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу "Дослідження та оцінка

потенціалу пріоритетних напрямків економічного розвитку області (рішення Наукової ради Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, протокол № 3 від 4.11.2003 р.), "Проблеми удосконалення управління виробничо-комерційної діяльності підприємств нафтогазового комплексу України" (рішення Наукової ради Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, протокол № 5/31 від 26.09.2005 р.), науково-дослідною роботою, у межах якої виконується держбюджетна міжкафедральна тематика факультету управління галузевим і регіональним економічним розвитком Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу "Теорія та практика управління соціально-економічними процесами в галузевих та регіональних суспільних системах" (номер державної реєстрації 0109U008787). Особистий внесок автора, опублікований у розділі 2.4 "Дослідження логістичної зрілості підприємств нафтогазового комплексу", полягає в обґрунтуванні доцільності виділення критеріїв логістичної зрілості промислових підприємств, що дозволить визначати ступінь їх готовності до адекватних змін в умовах динамічного впливу зовнішнього середовища.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у науково-теоретичному обґрунтуванні, методологічному забезпеченні та розробленні практичних рекомендацій щодо напрямів та механізмів розвитку вітчизняних підприємств на основі використання засад ситуаційного управління.

Для досягнення поставленої мети сформульовано та вирішено основні завдання дослідження:

- удосконалити методологію комплексного дослідження розвитку промислових підприємств на засадах ситуаційного управління;
- поглибити змістову характеристику розвитку підприємства як сучасної концепції реалізації потенціалу якісних трансформаційних перетворень і виявити передумови її впровадження на основі застосування ситуаційного підходу в управлінській діяльності через механізми забезпечення стійкості розвитку промислових підприємств;
- розвинути значення ситуаційного управління для вирішення завдань економічного розвитку промислових підприємств у сучасних умовах;
- обґрунтувати цілі розвитку промислових підприємств на перспективу;
- доповнити класифікацію чинників, що впливають на діяльність промислових підприємств, та відповідно до неї систематизувати ситуації, які перешкоджають їх розвитку;
- розробити ситуаційну модель управління на основі виділення елементів, що дозволяють здійснювати управлінську діяльність відповідно до визначених цілей розвитку в умовах динамічного і нестійкого середовища;
- розвинути теоретико-методологічні підходи до оцінювання ефективності промислового підприємства на основі врахування індикаторів ефективності та їх динаміки;
- структурувати механізм розвитку промислових підприємств на основі виділення ієрархічних рівнів управління, що охоплюють діяльність, пов'язану зі створенням сприятливих умов та підтриманням процесів, які дозволяють здійснювати якісні трансформаційні перетворення;

- проаналізувати стан промислових підприємств, здійснити оцінку їх діяльності за критерієм інтегрального показника ефективності, що дозволить окреслити концептуальні засади їх майбутнього розвитку;

- обґрунтувати доцільність поєднання концептуальних і локальних моделей розвитку підприємства, що дозволить максимально врахувати умови та можливості компенсування наслідків зовнішніх впливів для досягнення цілей розвитку і виявити необхідні для цього ресурси;

- побудувати ситуаційну модель розвитку промислових підприємств на основі врахування чинників зовнішнього і внутрішнього середовища та розробити механізм її реалізації;

- доповнити технологію ситуаційного управління на основі розроблення логічно-структурної схеми забезпечення стійкості розвитку промислових підприємств;

- обґрунтувати доцільність та ефективність заходів, запропонованих у межах дії механізмів розвитку, на основі оцінювання сценарних умов їх реалізації.

Об'єктом дослідження є процеси формування, реалізації та удосконалення механізмів підтримки та активізації розвитку вітчизняних промислових підприємств в умовах динамічних змін зовнішнього середовища.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та методико-практичні засади формування концепції та моделей розвитку вітчизняних промислових підприємств на засадах ситуаційного управління.

Методологія дослідження. Наукова методологія ґрунтується на використанні діалектичної логіки та системного підходу. У роботі застосовано загальнонаукові методи і прийоми: формальної логіки – для аналізу, узагальнення і систематизації матеріалу; історичний – для дослідження генезису становлення наукових підвалин управління розвитком економічних систем (п. 1.1); аналізу і синтезу – для ідентифікації проблем розвитку промислових підприємств (п. 1.2), визначення інтегрального показника ефективності промислових підприємств (п. 1.3); порівняльного та факторного аналізу – для систематизації і класифікації факторів, які впливають на розвиток промислових підприємств (п. 3.1), дослідження впливу факторів зовнішнього середовища на рівень національного розвитку (п. 3.2) та діяльність окремих промислових підприємств (п. 4.1); компаративний – для дослідження досвіду зарубіжних країн у сфері промислового розвитку (п. 5.2); таксономічний – для групування промислових підприємств за критерієм інтегрального показника ефективності з метою визначення концептуальних засад їх розвитку (п. 3.3); якісних експертних оцінок – для вивчення параметрів логістичної зрілості промислових підприємств (п. 4.2), дослідження і оцінювання управлінської співпраці у процесі прийняття рішень (п. 4.3); структурно-функціонального аналізу – для виявлення чинників та їх вагомості, що визначають результати логістичної діяльності промислових підприємств (п. 5.3); системного аналізу – для висвітлення фундаментальних понять організаційного розвитку (п. 1.2), дослідження рівнів впливу зовнішнього середовища на розвиток промислових підприємств (п. 2.3), визначення сутності та місця вітчизняного промислового комплексу у соціально-економічному розвитку країни (п. 3.1), побудови локальних моделей розвитку промислових підприємств (п. 4.1), механізмів розвитку промислових підприємств

(п. 5.2), системно-цільового оцінювання потенціалу розвитку промислових підприємств (п. 5.3), дослідження чинників, що впливають на розвиток вітчизняних промислових підприємств (п. 2.3); економіко-математичного моделювання – для встановлення залежностей між параметрами розвитку й передбачення характеру змін (п. 4.1), побудови ситуаційних моделей розвитку (п. 5.1); дисконтування – для приведення результатів реалізації запропонованих заходів до одного часового періоду з метою оцінювання потенціалу розвитку промислових підприємств (п. 5.3); графічний – для наочної ілюстрації теоретичного і методичного матеріалу та положень, отриманих у результаті досліджень.

Теоретичну та методологічну основу дослідження склали роботи провідних вітчизняних і зарубіжних економістів, що розкривають закономірності розвитку господарюючих суб'єктів, основи управлінської діяльності, сутність регулюючої функції, місце і роль сучасних концепцій розвитку для досягнення бажаних цілей розвитку. У процесі дослідження вивчено і проаналізовано: загальні і спеціальні праці в галузі економіки, управління, зокрема фінансового, інноваційного, ситуаційного, інвестиційного менеджменту; методичні матеріали стосовно розглянутої проблеми; законодавчі, нормативні акти, які безпосередньо пов'язані з темою роботи; матеріали наукових конференцій і семінарів.

Інформаційна база дослідження. Інформаційно-аналітичну базу дисертації становлять законодавчі та нормативно-правові акти України, офіційні матеріали Головного управління статистики в Івано-Франківській області, дані офіційної статистики України, узагальнені матеріали і статистичні дані звітності промислових підприємств, праці зарубіжних і вітчизняних науковців, матеріали Інтернет-публікацій, аналітичні та статистичні огляди, аналітичні розрахунки автора, виконані у процесі проведення дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у такому:

вперше:

- сформульовано і обґрунтовано концепцію розвитку промислових підприємств, яка базується на теоретичних положеннях та методологічному забезпеченні ситуаційного управління і має на меті розробку та застосування адекватних сучасним вимогам методів та інструментів, що дозволяють виявляти та ідентифікувати ситуації, які виникають у діяльності промислових підприємств, проектувати на основі їх врахування варіанти досягнення цілей розвитку підприємств та окреслювати механізми реалізації необхідних змін із врахуванням вимог внутрішнього і зовнішнього середовища;
- розроблено модель ситуаційного управління, що базується на виборі методів, принципів, прийомів, способів, управлінських процедур, застосування яких зумовлене необхідністю врахування ситуативних змін та адаптації до них і має на меті сформувати інформаційне забезпечення для передбачення, уникнення та зменшення негативних наслідків відхилень, що можуть виникати у процесі функціонування та розвитку промислових підприємств;
- побудовано аналітичну модель розвитку промислових підприємств, яка об'єднує концептуальні моделі, що базуються на розрахунку інтегрального показника ефективності і орієнтовані на його зростання, та локальні моделі, які охоплюють залежності, за допомогою яких визначають процеси компенсування

негативних впливів середовища за рахунок існуючого потенціалу з метою досягнення стійкості розвитку, що дає змогу оцінювати ситуацію і приймати адекватні їй рішення;

удосконалено:

- визначення поняття "розвиток", яке, на відміну від існуючих, відображає його сутнісний зміст не тільки як стану, процесу, а й концепції, що формує провідну ідею системного теоретико-методологічного забезпечення реалізації цілей та завдань сучасного розвитку на основі обґрунтування можливих шляхів та засобів трансформування потенційних можливостей у рушійні сили;
- методичні підходи до оцінювання ефективності промислових підприємств, оскільки ефективність характеризує потенційні можливості розвитку, створює умови для появи нової якості як його базової вимоги і складової його сутнісного наповнення. Ці методичні підходи, порівняно з існуючими, дозволяють здійснити інтегральну оцінку ефективності підприємств на основі розширення переліку якісних показників, що можуть бути використані для більш комплексного оцінювання ефективності підприємств, та характеризують потенціал їх реалізації;
- інструментарій оцінювання рівня адаптивності та гнучкості промислових підприємств на основі виділення якісних показників, які характеризують потенціал розвитку підприємств, що, на протипагу наявним, не тільки охоплюють об'єктивні складові потенціалу, котрі базуються на технічних та фінансових показниках, а й враховують суб'єктивні чинники, пов'язані з відображенням зростаючої ролі управлінського потенціалу підприємств та інноваційного чинника розвитку, логістичних підходів в управлінні, отриманням додаткового ефекту від взаємодії суб'єктів управління у процесі прийняття управлінських рішень;
- механізм оцінювання потенціалу розвитку промислового підприємства на основі побудови ситуаційної моделі, котра базується на розрахунку критичного значення інтегрального показника ефективності підприємства та відповідно до його очікуваних значень дає можливість вибору оптимістичного чи песимістичного сценарію розвитку;

набули подальшого розвитку:

- теоретико-методологічні засади ситуаційного управління, спрямовані на досягнення цілей розвитку промислових підприємств, які, на протипагу відомим, що рекомундують використовувати ситуаційне управління переважно в умовах виникнення кризових явищ, значно розширюють сферу його застосування з метою вибору і обґрунтування заходів щодо здійснення якісних трансформаційних перетворень у сфері промислового розвитку;
- механізм розвитку промислових підприємств на основі виділення ієрархічних рівнів управління промисловим розвитком, що дозволяє системно, комплексно виявляти чинники та джерела виникнення проблемних ситуацій на рівні внутрішнього і зовнішнього середовища, передбачати їх настання та можливі наслідки їх негативного впливу;
- систематизація чинників, які впливають на виникнення передумов розвитку, формування на їх основі завдань розвитку та реалізацію цих завдань. Вона доповнює наявні класифікаційні схеми шляхом виділення групи ситуаційних чинників, відповідно до яких систематизовано ситуації, що можуть виникати у діяльності

промислових підприємств. Це дозволяє обґрунтовувати управлінські рішення за різних станів підприємства та, на відміну від існуючих, повніше розкриває зміст ситуаційного управління, підкреслюючи його багатоаспектність та можливості використання у практиці менеджменту;

– обґрунтування необхідності збалансованого державного регулювання розвитку промислових підприємств, що в умовах загострення кризових явищ у промисловості, нестійкого і динамічного впливу зовнішнього середовища дозволяє концентрувати увагу на здійсненні структурної перебудови, застосуванні державних важелів зовнішньоекономічного регулювання промислового розвитку, стимулювати підвищення ділової активності та підприємницької ініціативи, створювати сприятливі передумови для підвищення ефективності промислових підприємств;

– технологія ситуаційного управління, яка відрізняється від існуючих тим, що розглядає можливості реалізації заходів, спрямованих на якісні трансформаційні перетворення на основі використання запропонованої логічно-структурної схеми забезпечення стійкості розвитку промислового підприємства;

– методичні підходи до оцінювання стратегічних можливостей промислових підприємств на основі вдосконалення сучасних методик стратегічного аналізу, зокрема CCF-аналізу, QUEST-аналізу шляхом їх модифікацій, що дозволить комплексно оцінити потенціал розвитку підприємств із врахування взаємозв'язку і взаємовпливу як внутрішнього, так і зовнішнього середовища.

Теоретичне і практичне значення дослідження полягає у тому, що основні теоретичні положення й висновки роботи доведені до конкретних рекомендацій та можуть бути використані для обґрунтування й розроблення заходів поліпшення управління діяльністю вітчизняних підприємств промислового сектора. Практичне значення розроблених у дослідженні рекомендацій підтверджене наведеними актами про їх впровадження. Зокрема, пропозиції щодо впровадження заходів зовнішньоекономічного регулювання для підвищення потенціалу розвитку промислових підприємств використані у роботі ДП "Укрпромзовнішекспертиза" (довідка № 673 від 24.02.2012 р.); пропозиції щодо удосконалення методичних підходів до логістичного управління у діяльності промислових підприємств застосовані у роботі ТзОВ "Карпатнафтохім" (довідка № 60/0-146 від 28.02.2012 р.); методичні підходи та пропозиції щодо проведення експрес-аналізу діяльності впровадженні у роботі ДАК "Укрспецтрансгаз" (довідка № 2272/106 від 30.03.2012 р.); пропозиції щодо оцінювання ефективності роботи підприємства та формування моделі, яка дозволяє визначити потенціал його розвитку, використані на ПАТ "Івано-Франківськгаз" (довідка № 01-17/1881 від 2.08.2012 р.); методичні рекомендації щодо застосування сценарних моделей розвитку з метою оцінювання ринкових можливостей отримали практичне застосування у діяльності ПАТ "Нафтохімік Прикарпаття" (довідка № 57/1 від 12.06.2012 р.); методичні підходи до оцінювання логістичного потенціалу Івано-Франківського регіону застосовано у роботі Управління промислового розвитку Івано-Франківської обласної державної адміністрації (довідка № 02.1-08-170 від 15.02.2012 р.); проведена оцінка економічного потенціалу підприємств нафтогазового комплексу використана у бюджетній тематичі Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу "Теорія та практика управління соціально-економічними процесами в

галузевих та регіональних суспільних системах" (довідка № 34-15-16 від 26.03.2012 р.).

Теоретичні результати, отримані в процесі наукового дослідження, використовуються у навчальному процесі Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу під час викладання дисциплін "Менеджмент", "Управління потенціалом підприємства", "Основи зовнішньоекономічної діяльності", "Логістика" (довідка про впровадження № 29-40-05 від 22.02.2012 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, викладені у роботі, автор отримав особисто. З опублікованих у співавторстві наукових праць у дослідженні використано лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи здобувача. У цьому дослідженні матеріали та висновки кандидатської дисертації автора не використовувались.

Апробація результатів. Основні положення й результати дослідження висвітлено і схвалено на науково-практичних конференціях факультету управління галузевим і регіональним економічним розвитком Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, зокрема на Всеукраїнській міжвузівській науково-практичній конференції "Інформаційно-аналітичні аспекти еволюційного розвитку економіки України у контексті світових тенденцій" (Івано-Франківськ, 2012), Всеукраїнській науково-практичній конференції "Теорія та практика стратегічного управління розвитком галузевих і регіональних суспільних систем" (Івано-Франківськ, 2009, 2010, 2011), а також апробовано на науково-практичних конференціях: I та II Міжнародній науково-практичній конференції "Проблеми формування та реалізації конкурентної політики" (Львів, 2009, 2011); Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю "Інституалізація структурної політики на регіональному та муніципальному рівнях" (Тернопіль, 2011); Всеукраїнській науково-практичній конференції "Управлінські інновації: теорія та практика" (Тернопіль, 2011); Міжнародній науково-практичній конференції "Теорія і практика сучасного менеджменту: проблеми та шляхи вирішення" (Тернопіль, 2009, 2010); Міжнародній науково-практичній конференції „Управління інноваційними процесами в Україні: проблеми, перспективи, ризики" (Львів, 2010); Міжнародній науково-практичній конференції "Альянс наук: вчений вченому" (Дніпропетровськ, 2010); III Міжнародній науково-практичній конференції "Інформаційна та економічна безпека" (INFECO-2010), (Харків, 2010); Всеукраїнській науково-практичній конференції "Сталий розвиток підприємств сфери послуг" (Ялта, 2009), Міжнародній науково-практичній конференції "Маркетинг та логістика в системі менеджменту" (Львів, 2008); Міжнародній науково-практичній конференції „Соціально-економічні реформи в контексті інтеграційного вибору України" (Дніпропетровськ, 2008); Міжнародній науково-практичній конференції "Підприємницька діяльність в Україні: проблеми розвитку та регулювання" (Київ, 2008).

Публікації. Основні результати наукового дослідження відображено у 73 наукових працях з обсягом авторського матеріалу 61,56 друк. арк. (з яких особисто автору належить 58,71 друк. арк.), зокрема 2 одноосібні монографії; 34 наукові статті у фахових виданнях (24 з яких одноосібні); 37 наукові праці в інших виданнях

(28 з яких одноосібні). Оpubліковані роботи повністю висвітлюють основні результати дисертаційного дослідження.

Структура і обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 496 сторінок. Робота містить 62 таблиці та 63 рисунки. У дисертації подано 68 додатків на 104 сторінках. Список використаних джерел складається із 396 найменувань на 38 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У розділі I "Теоретико-методологічні засади ситуаційного управління у процесах розвитку промислових підприємств" розглянуто сутність та особливості сучасного розвитку промислових підприємств на основі дослідження еволюції теорій розвитку, проаналізовано концептуальні засади сучасного розвитку підприємств, запропоновано модель ситуаційного управління для вирішення завдань сучасного розвитку промислових підприємств, доведено необхідність удосконалення теоретико-методологічних підходів до оцінювання ефективності промислових підприємств як визначальної умови їх розвитку.

Опрацювання наукових джерел дає змогу стверджувати, що теоретичні положення розвитку, які визначають його як процес реалізації внутрішню властивих системі механізмів самоорганізації, не можуть бути повною мірою застосовані до діяльності промислових підприємств, оскільки не відповідають особливостям сучасного розвитку. А саме, процеси самоорганізації і саморозвитку залежать від дій, рішень і обставин, що мають місце поза межами підприємства, одночасно впливаючи на результати його роботи. Тому при дослідженні розвитку у сфері економічної діяльності промислових підприємств запропоновано авторське визначення даної категорії, на основі якого вибудовано концепцію його розгляду у дисертаційній роботі та використання в практиці менеджменту. Розвиток на рівні підприємства розглянуто як концепцію досягнення кількісного зростання на основі набуття нової якості, незворотних змін, яка базується на потенціалі підприємства, формується як результат дії об'єктивних законів розвитку та суб'єктивного бачення необхідності перетворень на основі врахування і обґрунтування можливих шляхів і засобів трансформування потенційних можливостей у рушійні сили і охоплює діяльність не тільки окремого об'єкта, а й явищ, що зумовлюють ці зміни та є їх наслідками. Пропоноване визначення відрізняється від існуючих тим, що відображає сутнісний зміст розвитку не тільки як стану, процесу, а й як концепції, яка враховує сукупність поглядів, способів розуміння і тлумачень розвитку, явищ і процесів, що його супроводжують, і на їх основі формує провідну ідею системного теоретико-методологічного забезпечення реалізації цілей та завдань сучасного розвитку (рис. 1).

З огляду на багатоаспектність поняття розвитку пропонується розглядати вказану категорію у вузькому та широкому трактуваннях, що значно розширює межі дослідження та враховує процеси, що відбуваються не тільки на рівні промислового підприємства, але і поза його межами. Розвиток у вузькому розумінні характеризує зміни, пов'язані здебільшого зі зміною якісних параметрів діяльності, підвищенням

ефективності, формуванням потенціалу розвитку промислових підприємств, що дозволяє створювати його унікальну цінність. Розвиток у широкому трактуванні охоплює трансформаційні перетворення з урахування взаємозв'язку окремого промислового підприємства із розвитком базової галузі, до якої воно належить, країни та тенденціями світового поступу.

Рисунок 1 – Концептуальні засади розвитку промислового підприємства
(сформовано автором)

З метою вирішення завдань сучасного розвитку промислових підприємств у роботі розглянуто концептуальні засади здійснення трансформаційних перетворень, на основі яких обґрунтовано сучасну парадигму їх розвитку, що відповідає послідовному та динамічному процесу підвищення їх ефективності, активізації підприємницької ініціативи з одночасним долученням до даних процесів державного сектора, завданнями якого є сприяння якісним змінам, підтримання пріоритетних сфер діяльності, створення нових галузей вищого технологічного укладу у перспективі та сприятливих умов для їх функціонування.

Обґрунтовано, що для спрямування діяльності у потрібному напрямі сучасна модель розвитку промислових підприємств повинна базуватись на інтеграційному підході, який охоплює різні концепції розвитку. Їх поєднання у підсумку дозволить врахувати особливості управління за різних обставин, що виникають у господарській практиці, та створити належні умови для досягнення цілей розвитку.

Однак сьогодні промисловим підприємствам складно самостійно реалізувати завдання розвитку, використовуючи усталені принципи, методи, підходи до

управління господарською діяльністю. Пристосування до сучасних вимог зумовлює пошук способів та шляхів адекватного реагування на зміни середовища функціонування, а відтак вибір таких засад діяльності, які б дозволили підтримати їх життєдіяльність та забезпечити довгостроковий розвиток на основі внутрішніх сильних сторін та зовнішніх можливостей. Точка біфуркації, сформована в таких умовах, вимагає переходу до інноваційних засад удосконалення концепції розвитку промислових підприємств на мікро- та макрорівнях з акцентуванням на зростанні вагомості їх інтелектуальних та інноваційних можливостей у вирішенні даного завдання.

Зроблено висновок про те, що використання ситуаційного підходу в управлінні забезпечує можливість вибору найкращого варіанта розвитку промислового підприємства з допомогою формування та реалізації рішень, що базуються на відповідних ситуації, що склалась, принципах, методах, відповідному інструментарії, що дозволяє коригувати відхилення, зумовлені суб'єктивними і об'єктивними наслідками впливу середовища на його діяльність.

Запропоновано класифікацію економічних ситуацій, що визначають сучасний розвиток промислових підприємств та є продовженням розкриття сутнісного розуміння актуальності ситуаційного управління у процесі дослідження проблем сучасного розвитку за ознаками: характер змін (відхилення у діяльності, перегрупування, трансформація, надзвичайні ситуації); характер виникнення (об'єктивні, суб'єктивні); наслідки впливу (звичайна ситуація, надзвичайна, кризова); ступінь повторюваності (типова, нетипова); можливість контролювати (керована і некерована); можливість прогнозувати (детермінована, недетермінована).

Узагальнено, що ситуації, які виникають у господарській діяльності промислових підприємств, зумовлені змінами у внутрішньому і зовнішньому середовищі. Такий висновок дав змогу удосконалити існуючу класифікацію чинників, що впливають на діяльність промислових підприємств, та доповнити її класифікацією ситуаційних чинників. Йдеться про обставини, об'єктивні зміни, суб'єктивні рішення та їх наслідки, що зумовили певну ситуацію і формалізовані у відповідних показниках та параметрах діяльності, характерними рисами яких є динамічність, ймовірнісний характер, короткотерміновість дії, суб'єктивність, нестійкість.

Враховуючи те, що у діяльності промислових підприємств виникає широкий спектр ситуацій, запропоновано ситуаційну модель їх розвитку, яка підвищує стійкість суб'єкта господарювання до можливих змін зовнішнього середовища, дозволяє оперативнo перебудовувати свою діяльність при виявленні негативних тенденцій у процесах розвитку, орієнтувати її на використання ринкових можливостей розвитку на основі послідовного застосування комплексу заходів, що дозволяють ідентифікувати ситуацію, вибирати заходи управління нею та оцінювати здійснену роботу (рис. 2).

На основі вивчення літературних джерел та проведених досліджень зроблено висновок про те, що в сучасних умовах розвитку промислових підприємств виникає необхідність у розмежуванні понять ситуаційного управління і ситуативності у процесі вирішення завдань їх розвитку.

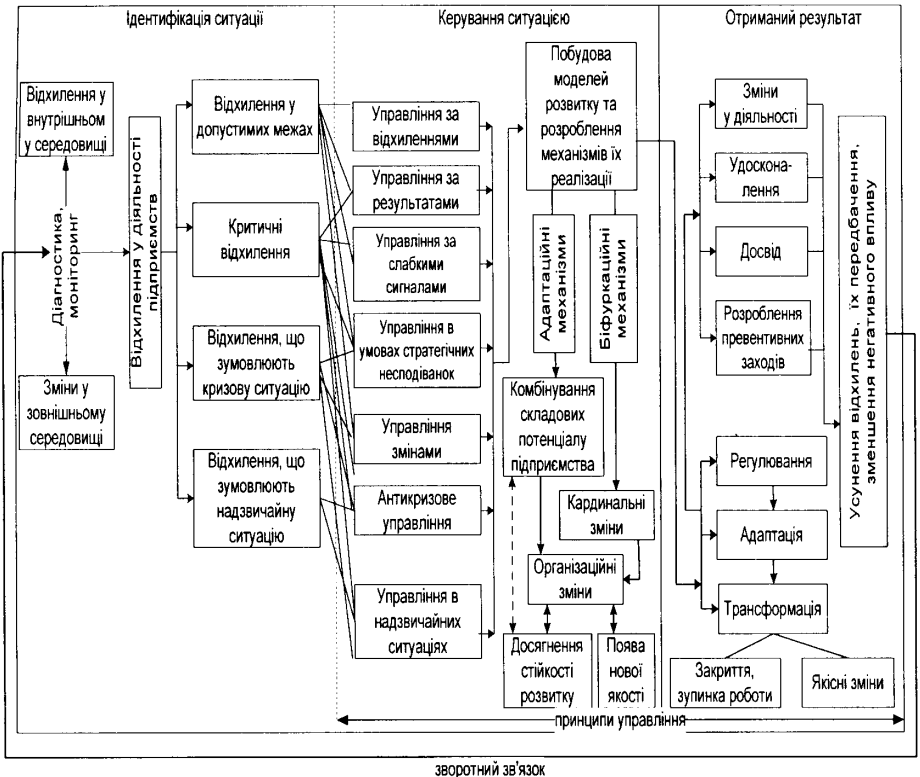

Рисунок 2 – Концептуальна модель ситуаційного управління підприємством
(розроблено автором)

Встановлено, що ситуативність в управлінській діяльності є наслідком прояву суб'єктивного чинника у процесі формування і реалізації управлінських рішень. Він виникає як результат особливої зацікавленості суб'єкта управління, недостатності інформації, неготовності або неспроможності впливати на ситуацію, відсутності управлінських навичок та якісного прогнозування, що в підсумку збільшує ризики діяльності. З метою зменшення суб'єктивності у процесі реалізації цілей і завдань розвитку необхідно розвивати і застосовувати наукові засади управлінської діяльності шляхом використання сучасних методів реагування на ситуації, які виникають як результат дії зовнішнього середовища у межах сформованих ситуаційних моделей розвитку та механізмів їх реалізації, що у підсумку сприятиме вдосконаленню діяльності, підвищенню гнучкості і адаптивності підприємства та отриманню досвіду роботи в нестійких умовах.

Пропонується розглядати ефективність промислових підприємств як визначальний критерій потенційних можливостей їх розвитку, що створює необхідні передумови для якісних перетворень. Розвинуто методологію дослідження ефективності промислових підприємств, яка базується на: врахуванні часового

критерію, що дозволяє оцінювати потенціал їх розвитку у різних періодах; використанні інтегрованого підходу шляхом оцінювання різних напрямів та показників діяльності; врахуванні вартісного критерію оцінювання отриманих результатів.

Доведено, що розуміння закономірностей розвитку та теоретичне осмислення сучасних управлінських підходів у діяльності підприємств є важливими передумовами удосконалення теоретико-методологічних засад розвитку промислових підприємств із урахуванням реальних обставин їх функціонування та сучасних вимог господарювання.

У розділі II "Формування концепції розвитку промислових підприємств з використанням ситуаційного підходу" розвинуто теоретико-методологічні засади дослідження потенціалу промислових підприємств та методи його оцінювання; запропоновано сучасні теоретико-методологічні та методичні підходи до формування концептуальних та локальних моделей розвитку промислових підприємств; охарактеризовано сутність та особливості механізмів забезпечення розвитку промислових підприємств.

Визначено, що передумови розвитку промислових підприємств визначаються їх наявним потенціалом, який формують відповідні ресурси та можливості (компетенції) ефективного використання цих ресурсів. Аналіз літературних джерел та здійснених досліджень дають підстави твердити, що потенціал промислового підприємства за структурною декомпозицією формується за рахунок відповідних складових, зокрема виробничої, фінансово-інвестиційної, маркетингово-логістичної, управлінської, інноваційної (табл. 1).

Таблиця 1 – Характеристика складових потенціалу промислового підприємства

Складові потенціалу підприємства	Змістова характеристика відповідних складових потенціалу промислового підприємства
Виробничий потенціал	Характеризує ефективність виробничої діяльності на основі аналізування технічного рівня виробництва, рівня використання основних фондів, їх технічного стану, продуктивності праці виробничого персоналу, рівня завантаження виробничих потужностей
Фінансово-інвестиційний потенціал	Характеризує ефективність використання власних та позичених фінансових ресурсів на основі оцінювання фінансових результатів діяльності, ефективності використання власних та залучених фінансових ресурсів, можливостей отримання додаткових фінансових результатів
Маркетингово-логістичний потенціал	Характеризує ринкові можливості, що оцінюються обсягами та динамікою реалізації продукції, розміром запасів та їх оборотністю, а також спроможністю утримувати і розширювати ці можливості за рахунок принципів логістичного управління (якість, місце, час, надійність, кількість, витрати)
Управлінський потенціал	Характеризує ефективність роботи управлінського персоналу, що оцінюється на основі врахування кваліфікаційно-професійного рівня керівників, їх досвіду, знань, інтелектуальних можливостей, здатності підтримувати ефективні зв'язки із зовнішнім середовищем, спроможності своєчасно приймати якісні рішення
Інноваційний потенціал	Характеризує інноваційну діяльність, яка охоплює результати інтелектуальної роботи працівників підприємства, що відображаються у володінні авторськими правами, ліцензіями, патентами, впровадженні ноу-хау, створенні нематеріальних активів

Примітка: сформовано автором

Концептуальним продовженням розкриття сутнісного поняття розвитку є авторське визначення потенціалу розвитку промислового підприємства. Йдеться про його внутрішні можливості забезпечувати вирішення завдань розвитку, які визначають його здатність використовувати власні і залучені ресурси таким чином, щоб новостворена додана вартість стала імпульсом до здійснення трансформаційних перетворень звичного стану на якісно новий рівень. Пропоноване визначення відрізняється від існуючих тим, що акцентує увагу на базовій умові розвитку, яка формалізується у спроможності досягати ефективності на основі розкриття можливостей самоорганізації і саморозвитку за рахунок внутрішнього потенціалу підприємства.

Зазначено, що підвищення якості управлінських рішень щодо розвитку промислових підприємств досягається шляхом розроблення відповідних моделей, дослідження яких дозволяє отримати нові знання про їх діяльність. У роботі розглянуто поєднання двох груп моделей – концептуальних аналогів економічної організації та моделей її локальних елементів. Концептуальні моделі орієнтують на визначення стратегії, узгодженої з умовами певної галузі промисловості, навичками і капіталом, якими володіє конкретне підприємство. У локальних моделях досліджуються проблеми ефективного використання наявних ресурсів у межах окремих виробничо-господарських процесів шляхом використання економіко-математичних моделей.

Доведено, що ситуаційне управління як цілеспрямована дія на промислове підприємство з метою змінити його стан або поведінку у зв'язку зі зміною обставин у процесі забезпечення його розвитку здійснюється керуючою підсистемою у межах сформованого механізму розвитку, котрий підтримує необхідний зв'язок, що виникає між різними економічними явищами, суб'єктами взаємодії у процесі досягнення цілей розвитку, враховує дію об'єктивних законів та суб'єктивних взаємозв'язків на основі застосування таких методологічних засад, як: критерії, індикатори, методи, орієнтири, принципи, інструменти розвитку.

Зроблено висновок, що трансформаційні перетворення у діяльності вітчизняних промислових підприємств відповідають адаптаційному механізму розвитку, дія якого базується на негативних зворотних зв'язках. Як наслідок, зростає значення функції регулювання, яка дозволяє коригувати відхилення та забезпечувати адаптивність промислових підприємств відповідно до цілей розвитку, досягнутих результатів діяльності та готовності змінювати свою поведінку згідно зі змінами у навколишньому середовищі.

Враховуючи те, що промислове підприємство є відкритою та складною виробничо-економічною системою, яка підпорядковується або входить до складу системи більш високого ієрархічного рівня (національної, регіональної системи господарювання), з одного боку, а з іншого – об'єдне та координує діяльність підсистем нижчого рівня, які входять до його складу (підрозділи, групи та окремі працівники), підтверджено, що забезпечення розвитку промислового підприємства залежить від рішень, які приймаються на відповідному рівні середовища його функціонування – від подій, явищ, тенденцій, що відбуваються на макрорівні, до внутрішніх трансформацій, пов'язаних із його самоорганізацією і саморозвитком.

Доведено, що адаптивність промислових підприємств може бути забезпечена доповненням існуючого механізму функціонування підприємства елементами ситуаційного типу, що забезпечують організаційну та економічну можливість вирішення комплексу проблем, які виникають, за рахунок застосування таких управлінських концепцій, як управління за відхиленнями, управління за результатами, управління за слабкими сигналами.

Наголошено на необхідності врахування наукових засад ситуаційного управління у процесі поєднання дії механізмів розвитку на макро- і мікрорівнях та рівні окремого підприємства. У підсумку це збільшить гнучкість підприємства, його спроможність підвищувати свою ефективність із врахуванням сучасних вимог економічного розвитку та створить передумови для розвитку не тільки на локальному, а й на національному рівнях.

У розділі III "Ситуаційний аналіз розвитку вітчизняних промислових підприємств" досліджено стан, тенденції та перспективи розвитку вітчизняних промислових підприємств із врахуванням впливу чинників зовнішнього середовища, охарактеризовано основні проблеми, що перешкоджають їх розвитку, проаналізовано ефективність промислових підприємств як визначальної умови їх розвитку.

Оцінювання стану та рівня розвитку промислових підприємств здійснювалося у контексті врахування взаємозв'язку світових тенденцій розвитку, рівня вітчизняного промислового розвитку та стану розвитку окремих промислових підприємств. Вітчизняна промисловість за час формування ринкових відносин пройшла складний шлях, який супроводжувався процесами реформування власності, подоланням структурних диспропорцій, підвищенням інвестиційної привабливості, створенням умов для інноваційного розвитку та його фінансового забезпечення. Однак існуюча у промисловому секторі ситуація дозволяє зробити висновок, що протягом періоду економічного зростання не було докладено максимальних зусиль для формування конкурентного промислового потенціалу країни, який був би спроможним протидіяти наслідкам глобальної фінансово-економічної кризи.

Здійснений системний аналіз макроекономічних тенденцій і чинників розвитку промислових підприємств дозволив констатувати, що конкурентний розвиток вітчизняної промисловості залежить від інноваційно-технологічного чинника, а вибраний Україною шлях її модернізації значною мірою залежить від заходів збалансованого державного регулювання, які закладено у програмі державної промислової політики. Підсумовано, що заходи державного регулювання промислового розвитку повинні спрямовуватись на його інвестиційне забезпечення; структурну перебудову та реформування паливно-енергетичного комплексу; зменшення залежності від зовнішніх ринків; підтримання інноваційного розвитку, а їх реалізація має не тільки підвищити ефективність промислових підприємств, а й забезпечити формування конкурентного потенціалу України.

З метою оцінки базових умов розвитку вітчизняних промислових підприємств у роботі досліджено їх ефективність. Вивчення літературних джерел і практики функціонування вітчизняних і зарубіжних промислових підприємств дали змогу стверджувати, що застосування традиційних показників оцінювання ефективності недостатнє для повної характеристики стану об'єкта та потенціалу його поліпшення.

Врахування зазначеного розвинуло методика розрахунку інтегрального показника ефективності промислових підприємств на основі структурної декомпозиції складових потенціалу підприємства із виділенням показників, що оцінюють окремі результати діяльності. Зміст вказаної методики полягає в оцінюванні досягнутих значень показників часткової ефективності діяльності підприємств відносно їх еталонних значень, розрахованих для кожного показника у визначений період і вибраних як максимальне значення для стимуляторів і мінімальне – для дестимуляторів. Для цього застосовано таксономічні методи. З метою оцінювання ефективності діяльності промислових підприємств запропоновано шкалу, розроблену із застосуванням математичного інструментарію, і обґрунтовано її змістове наповнення. За цією шкалою визначався рівень ефективності підприємств:

- $[0; \bar{f} - 0,5s]$ – низька ефективність підприємства;
- $[\bar{f} - 0,5s; \bar{f}]$ – середній рівень ефективності підприємства;
- $[\bar{f}; 1]$ – високий рівень ефективності підприємства;

де \bar{f} – середнє значення індексу ефективності підприємства; s – стандартизоване відхилення середнього значення індексу ефективності підприємства.

Аналізування результатів діяльності 71 підприємств різних галузей промисловості у період 2004–2009 років дозволило розрахувати інтегральний показник їх ефективності та зробити висновок про доволі низький його рівень. Узагальнення отриманої інформації у табл. 2 продемонструвало суттєву відмінність у ефективності підприємств різних галузей.

За результатами оцінювання встановлено, що частка підприємств, віднесених до третьої, найбільш ефективної групи промислових підприємств у галузевому розрізі складає: для нафтопереробної промисловості – 67 %, хімічної та нафтохімічної промисловості – 43 %, виробництва будівельних матеріалів – 37 %, деревообробної промисловості – 14 %. До галузей, діяльність підприємств яких характеризується низькою ефективністю, віднесено: машинобудування – частка таких підприємств склала 57 %, легку промисловість – 50 %, транспорт – 29 %.

Зроблено висновок, що вітчизняні промислові підприємства загалом характеризуються низькою ефективністю. Вона спричинена переважно низьким техніко-технологічним рівнем виробництва, слабким фінансово-інвестиційним забезпеченням, незначною часткою інноваційних підприємств, суттєвою залежністю від зовнішніх ринків, наслідками кризових явищ 2008–2010 років та недостатньою стійкістю до негативного впливу зовнішнього середовища.

Здійснений у роботі ситуаційний аналіз сучасного стану вітчизняних промислових підприємств дав змогу оцінити потенційні загрози, можливості, слабкі і сильні сторони їх розвитку. Отримані результати є інформаційним підґрунтям для формування та реалізації рішень, спрямованих на трансформаційні перетворення у промисловому секторі вітчизняної економіки з урахуванням потенціалу промислових підприємств, узагальненого в їх ефективності, а також ситуацій, що впливають на їх діяльність, визначаючи вектор розвитку, та тих зовнішніх чинників, які слід брати до уваги при забезпеченні майбутнього розвитку промислових підприємств.

Таблиця 2 – Групування промислових підприємств за видами економічної діяльності та інтегральним показником ефективності

Підприємства	Групування підприємств за видами економічної діяльності	Середнє значення інтегрального показника ефективності промислових підприємств у 2004-2009 рр.
ЗАТ "Лукор", ЗАТ "Барва", ВАТ "Полімер", ВАТ "Галичфарм", ВАТ "Рівнеазот", ВАТ "Львівський хімічний завод", ВАТ "Одеський припортовий завод"	Хімічна та нафтохімічна промисловість	0,266
ЗАТ "Лисичанська нафтова інвестиційна компанія", ВАТ "Нафтохімік Прикарпаття", ВАТ "Галичина нафтопереробний комплекс", ВАТ "Лукойл-Одеський нафтопереробний завод", ВАТ "Херсонський нафтопереробний комплекс", ЗАТ "Укртатнафта транснаціональна фінансово-промислова нафтова компанія"	Нафтопереробна промисловість	0,275
ВАТ "Тисменицгаз", ВАТ "Тернопільгаз", ВАТ "Чернігівгаз", ВАТ "Рівнегаз", ВАТ "Закарпаттягаз", ВАТ "Львівгаз", ВАТ "Івано-Франківськгаз"	Газова промисловість	0,241
ВАТ "Промприлад", ВАТ "Івано-Франківський арматурний завод", ВАТ "Івано-Франківський локомотиворемонтний завод", ВАТ "Червоноградський ремонтно-механічний завод", ВАТ "Автомат", ЗАТ "Автонавантажувач", ВАТ "Івано-Франківський шиноремонтний завод"	Машинобудування	0,224
ВАТ "Родон", ВАТ "Карпатське управління геофізичних робіт", ВАТ "Комфорт Інвест", ВАТ "Укрзахіденергопроект", ВАТ "Львівський проектний інститут № 14"	Сфера професійної наукової та технічної діяльності	0,232
ВАТ "Немирів лісопереробна фірма", ЗАТ "Колопапір", ЗАТ "Корснас Україна", ВАТ "Івано-Франківський лісокомбінат", ЗАТ "Світанок", ВАТ "Ліском", ВАТ "Міжгірський лісокомбінат"	Деревообробна промисловість	0,251
ВАТ "Долинський завод залізобетонних виробів", ВАТ "Коломийське заводоуправління", ВАТ "Івано-Франківськцемент", ВАТ "Львівський завод залізобетонних виробів № 2", ВАТ "Миколаївцемент", ВАТ "Будівельні матеріали", ВАТ "Залізобетон", ВАТ "Домобудівник"	Виробництво будівельних матеріалів	0,259
ВАТ "Пересувна механізована колона № 9", ВАТ "Галбуд", ВАТ "Прикарпатбуд", ЗАТ "Опорядспецбуд", ЗАТ "Агріка", ВАТ "Івано-Франківська пересувна механізована колона № 118"	Будівельна промисловість	0,238
ВАТ "Стрітек", ВАТ "Маяк", ВАТ "Плай", ВАТ "Хутрофірма "Тисмениця", ВАТ "Шкіряник", ВАТ "Калина"	Легка промисловість	0,223
ВАТ "Івано-Франківський хлібокомбінат", ВАТ "Городенківський сирзавод", ВАТ "Ласосі", ВАТ "Харчосмакова фабрика", ВАТ "Івано-Франківський миськмолкозавод"	Харчова промисловість	0,239
ЗАТ "Транспортні комунікації", ВАТ "Червоноградська автобаза", ВАТ "Львівське АТП-14631", ВАТ "Агронафтогазтехсервіс", ВАТ "Скіф-Авто", ВАТ "Рогатинавто", ВАТ "Укрспецтрансгаз"	Транспорт	0,237

Примтка: розраховано автором за даними діяльності досліджуваних підприємств, отриманими із джерел: www.alt.com.ua; smida.com.ua

У розділі IV "Дослідження умов стійкості розвитку промислових підприємств" запропоновано методичні підходи до побудови локальних моделей розвитку промислових підприємств та на їх основі формування моделі стійкості розвитку; розвинуто методику дослідження параметрів логістичної зрілості для

промислових підприємств із значною часткою зовнішніх матеріалопотоків в умовах активізації інтеграційних процесів; обґрунтовано методику оцінювання готовності промислових підприємств до реалізації заходів, спрямованих на трансформаційні перетворення на основі розрахунку результату взаємодії структурних підрозділів у процесі досягнення цілей розвитку підприємства.

Доведено, що системне дослідження розвитку промислових підприємств охоплює комплекс методологічних і методичних засад моделювання та оцінювання взаємозв'язків, які виникають у процесі досягнення цілей їх розвитку чи формування належних для цього умов. Пропонується побудова локальних моделей розвитку промислових підприємств, що дає змогу зменшити ситуативність рішень, які приймаються, та формувати багатокритеріальну залежність отриманих результатів діяльності окремого підприємства від реалізації його потенціалу, формалізованого у відповідних показниках. Локальні моделі відтворюють залежності часткових і результуючих показників діяльності та характеризують їх з врахуванням впливу чинників внутрішнього і зовнішнього середовища.

Запропоновано будувати локальні моделі розвитку на основі дослідження потенціалу окремого промислового підприємства. Наголошено, що зміст та складові потенціалу промислових підприємств різних галузей суттєво відрізняються, і вибір лягає на ті складові, які мають визначальний вплив на результати діяльності в окремому випадку. Обґрунтовано доцільність представлення локальної моделі розвитку промислового підприємства на основі використання кореляційно-регресійного аналізу, що дало змогу дослідити взаємозв'язок між значним переліком показників та ефективністю реалізації окреслених складових потенціалу підприємства, зокрема виробничого (Y_v), фінансового (Y_ϕ), інвестиційного (Y_i) та управлінського (Y_y). Запропоновано здійснювати побудову локальних моделей із врахуванням впливу чинників внутрішнього x_j і зовнішнього z_j середовища промислового підприємства.

За результатами кількісної оцінки отриманих параметрів локальної моделі запропоновано методичний підхід для дослідження стійкості промислового підприємства до обмежуючих зовнішніх і внутрішніх впливів за рахунок збалансування параметрів локальних моделей з допомогою симульативних моделей (формула 1). Це дозволить за рахунок коригування чи адаптування внутрішнього середовища за параметрами локальної моделі нейтралізувати чи зменшувати негативні наслідки впливу зовнішнього середовища:

$$\begin{cases} Y_i = b_{0i} + b_{1i}x_{ij} + b_{2i}x_{ij}'; \\ Y_i' = \gamma_{0i} + \gamma_{1i}z_1 + \gamma_{2i}z_2 + \gamma_{3i}z_3 + \gamma_{4i}z_4 \end{cases} \quad (1)$$

де Y_i, Y_i' – результуючі показники i -ої складової потенціалу промислового підприємства, розраховані за локальними моделями, що враховують відповідний вплив внутрішнього Y_i і зовнішнього Y_i' середовища; x_j – j -тий внутрішній чинник x i -ої складової потенціалу промислового підприємства, який впливає на зміну результуючого показника; z_j – зовнішні чинники, що впливають на зміну результуючого показника промислового підприємства; b_j, γ_j – параметри моделі.

В умовах динамічного впливу зовнішнього середовища процеси розвитку промислового підприємства вимагають збереження стану його рівноваги, що дозволяє компенсувати негативні зовнішні впливи за рахунок цілеспрямованого використання наявного потенціалу та врахування вимог зовнішнього середовища. Дослідження даної умови запропоновано здійснювати на основі побудови моделі стійкості розвитку промислового підприємства, отриманої шляхом зрівноваження результатів впливу внутрішнього і зовнішнього середовища, відображених у значеннях результуючих показників, отриманих за локальними моделями:

$$\begin{cases} Y_i = Y_i' \\ b_{01} + b_{11}x_{ij} + b_{21}x_{ij} = \gamma_{01} + \gamma_{11}z_1 + \gamma_{21}z_2 + \gamma_{31}z_3 + \gamma_{41}z_4 \end{cases} \quad (2)$$

Запропонований підхід дозволяє дослідити умову стійкості розвитку підприємства і на основі побудови аналітичної моделі виявити необхідні для цього ресурси та напрями удосконалення діяльності.

Характерною особливістю діяльності вітчизняних промислових підприємств є переважання у структурі виробленої продукції товарів вторинного попиту. Підвищення ефективності вказаних підприємств вимагає досягнення адаптивності на основі врахування сучасних вимог розвитку. А це, своєю чергою, зумовлює необхідність дослідження умов адаптування, розгляд яких у сфері логістичного управління дозволив виділити у дисертаційній роботі параметри "логістичної зрілості" як критерію спроможності інтеграції у логістичних ланцюгах постачання. Запропоновано якісні методи оцінки вказаних параметрів на основі: виділення основних параметрів, дотримання яких є необхідним для участі в інтегрованому ланцюгу переміщень матеріальних ресурсів; визначення ваги кожного параметра шляхом застосування методу аналізу ієрархій; обчислення багатокритеріальної оцінки корисності кожного параметра; обґрунтування висновку щодо переваги чи недостатнього рівня досліджуваного параметра логістичної зрілості.

У роботі запропоновано та обґрунтовано параметри "логістичної зрілості" для вітчизняних промислових підприємств із значною часткою зовнішніх матеріальних потоків. Методичні рекомендації пройшли апробацію на промислових підприємствах, отримані результати наведено у табл. 3.

Запропоновано оцінювати готовність і гнучкість промислових підприємств до змін, що зумовлені сучасними цілями розвитку, на основі дослідження синергії управлінської співпраці. Вивчення літературних джерел та практики функціонування вітчизняних промислових підприємств дало змогу стверджувати, що явище синергізму в діяльності підприємства, зокрема управлінській, виникає тоді, коли завдяки спільним рішенням досягається кращий результат. Такий висновок дозволив розвинути інструментарій оцінювання результату взаємодії суб'єктів управління, який ґрунтується на розрахунку коефіцієнта конкордації (узгодженості) співпраці структурних підрозділів підприємства (управлінських центрів: інформаційного центру стратегічного керування, центру керування постачанням сировини, центру керування розподілом готової продукції, центру організації транспортного забезпечення).

Таблиця 3 – Вагомість параметрів логістичної зрілості промислових підприємств, які характеризуються значним обсягом зовнішніх матеріалопотоків

Підприємства	Параметри оцінювання логістичної зрілості							
	Відповідність показників якості послуг, що надаються у межах ланцюга постачання	Партнерство з постачальниками	Технологічний рівень виробничих процесів, що обслуговують ланцюг постачання	Рівень інтеграції функцій логістики у межах реалізації цілей ланцюга постачання	Мобілізація персоналу, задіяного у ланцюгу постачання	Рівень інформаційного забезпечення та підтримання процесу управління матеріалопотоками	Рівень стратегічного управління матеріалопотоками у ланцюгу постачання	Стратегічна важливість партнерства з клієнтами у межах ланцюга постачання
ПАТ "Івано-Франківськгаз"	0,114	0,113	0,136	0,167	0,091	0,121	0,1286	0,129
ТЗОВ "Карпатнафтохім"	0,167	0,111	0,148	0,148	0,093	0,1111	0,093	0,130
ПАТ "Нафтохімік Прикарпаття"	<i>0,116</i>	<i>0,131</i>	<i>0,130</i>	<i>0,136</i>	<i>0,110</i>	<i>0,1013</i>	0,130	0,145

Примітка: сформовано автором на основі запропонованої методики оцінювання параметрів логістичної зрілості промислових підприємств; вагомими є параметри, розраховані значення яких відповідають нерівності

$$U_i = \frac{1}{8 (\text{параметрів})} > 0,125$$

Дослідження синергізму у процесі взаємодії у досягненні цілей розвитку промислового підприємства пропонується здійснювати у сфері логістичного управління, зокрема щодо досягнення бажаних параметрів логістичної зрілості. У межах запропонованої методики дослідження узгодженості роботи управлінських центрів (УЦ) до уваги береться ймовірність максимальної взаємодії, визначення якої базується на обґрунтуванні ймовірності настання стратегій взаємодії (стратегія уникнення, стратегія суперництва, стратегія компромісу, стратегія співпраці) із врахуванням різного впливу зовнішнього середовища; визначення дії кожного управлінського центру на досягнення бажаних параметрів логістичної діяльності; дослідження зміни пріоритетів спільної діяльності під впливом зовнішнього середовища (рис. 3).

Рисунок 3 – Зміна пріоритетів взаємодії УЦ для досягнення цілей розвитку промислового підприємства (сформовано автором)

Обґрунтовано, що розглянутий підхід до визначення явища синергізму ефективний лише в тих ситуаціях, коли зростає роль співробітництва, партнерства в процесі узгодження управлінських ситуацій, і керівники усвідомлюють переваги спільної роботи, враховуючи конкретні обставини діяльності.

Наголошено, що лише комплексне врахування показників і параметрів, які оцінюють потенціал промислових підприємств, дозволяє поєднати і максимально використати як об'єктивні, так і суб'єктивні його складові для здійснення трансформаційних перетворень і адаптації до вимог середовища та використати наявні можливості для досягнення цілей розвитку.

У розділі V "**Шляхи реалізації концепції розвитку промислових підприємств та їх економічна оцінка**" запропоновано концепцію розвитку вітчизняних промислових підприємств на основі обґрунтування необхідності комплексного врахування заходів, спрямованих на трансформаційні перетворення як на макrorівні, так і на рівні окремого підприємства; побудовано сценарні моделі розвитку промислових підприємств та розроблено механізм їх реалізації із застосуванням технології ситуаційного управління; здійснено економічну та стратегічну оцінку потенціалу розвитку досліджуваних промислових підприємств як результату пропонованих заходів.

У роботі запропоновано концептуальну модель розвитку промислових підприємств, в основу якої закладено базові вимоги підвищення їх ефективності та формування сприятливих передумов для здійснення якісних трансформаційних перетворень. Без врахування зазначених фундаментальних засад господарювання неможливо системно усувати перешкоди на шляху до досягнення сучасних цілей розвитку на рівні як окремого промислового підприємства, у межах галузі, до якої воно належить, так і національної економіки загалом. Вихідним етапом реалізації даної моделі є підвищення ефективності промислових підприємств як базової вимоги їх розвитку, що готує підґрунтя для якісного оновлення та використання залучених у діяльність ресурсів. На сьогодні вирішення вказаного завдання залежить від комплексу заходів, спрямованих на здійснення структурних змін, реформування вітчизняного паливно-енергетичного комплексу та макроекономічне регулювання промислового розвитку.

Враховуючи те, що сучасне промислове підприємство – складна емерджентна система, з метою оцінювання передумов його розвитку застосовано моделювання, що базується на таких критеріях сучасного розвитку, як нелінійність, багатофакторність, альтернативність. Побудова симультативних багатофакторних моделей враховує особливості і складність сучасного розвитку з допомогою застосування нелінійних залежностей. На основі методу кусково-регресійного моделювання для досліджуваних промислових підприємств побудовано ситуаційні моделі розвитку, які характеризуються достатньо високим рівнем адекватності та дозволяють оцінювати ситуацію для промислового підприємства в умовах нестійкого середовища.

Дослідження вітчизняних промислових підприємств (ПАТ "Івано-Франківськгаз", ТзОВ "Карпатнафтохім", ПАТ "Нафтохімік Прикарпаття") показали, що у симультативну модель доцільно включати латентні фактори, з

допомогою яких описується вплив чинників внутрішнього і зовнішнього середовища на результати їх діяльності.

Ситуаційна модель розвитку для ПАТ "Івано-Франківськгаз" має вигляд:

$$y_c = \begin{cases} 0,175 - 0,055f_4 + 0,043F_1 + 0,017F_3, & \text{якщо } y_c \leq 0,241; \\ 0,223 + 0,034f_4 + 0,062F_1 - 0,01F_3, & \text{якщо } y_c > 0,241, \end{cases}$$

де f_4 – латентний фактор, який охоплює групу показників внутрішнього середовища: рентабельність власного капіталу; нематеріальні активи; F_3 – латентний фактор, який охоплює групу макроекономічних показників, зокрема питому вагу збиткових підприємств, створену додану вартість у промисловості, впровадження нових технологічних процесів, курс євро; y_c – у спостережуване, яке розраховується як прогнозоване значення інтегрального показника ефективності досліджуваного підприємства.

Статистичні характеристики даної моделі ($R^2 = 0,996$, статистика Фішера $F = 280,4$, $p = 0,000013$, стандартне відхилення залишків $s_{er} = 0,027$) вказують на те, що побудовані моделі можна використовувати для прогнозування впливу середовища на ефективність досліджуваного підприємства.

Ситуаційна модель розвитку для ТзОВ "Карпатнафтохім" має вигляд:

$$y_c = \begin{cases} 0,182 - 0,051f_2 - 0,077F_4, & \text{якщо } y_c \leq 0,266; \\ 0,304 - 0,012f_2 - 0,007F_4, & \text{якщо } y_c > 0,266, \end{cases}$$

де f_2 – латентний фактор внутрішнього середовища, який охоплює показник частки позиченого капіталу у активах, рентабельність власного капіталу, фактичну ставку прибутковості; F_4 – латентний фактор, який охоплює такі макроекономічні показники як кількість промислових підприємств, що займалися інноваціями, кількість впроваджених видів інноваційної продукції у промисловості.

Статистичні характеристики даної моделі ($R^2 = 0,942$, статистика Фішера $F(6,2) = 16,2$, $p = 0,0035$, стандартне відхилення залишків $s_{er} = 0,012$) вказують на те, що побудовані моделі можна використовувати для прогнозування впливу середовища на ефективність досліджуваного підприємства.

При побудові ситуаційної моделі для ПАТ "Нафтохімік Прикарпаття" одержано невисокі значення її адекватності, що характеризує недетермінованість ситуації, у якій працює дане підприємство. Разом із отриманими результатами дослідження діяльності вітчизняних нафтопереробних підприємств це дозволило зробити висновок про те, що їх майбутній розвиток значною мірою залежить не тільки від рішень, які прийматимуться керівництвом підприємства, але і від політики реформування паливно-енергетичного комплексу, реалізації нової Енергетичної стратегії України.

Застосування сценарного підходу сформувало сукупність альтернативних сценаріїв забезпечення розвитку досліджуваних підприємств. Вибір кінцевого сценарію зумовлений значеннями y_c , розрахованими у межах побудованих ситуаційних моделей для кожного підприємства.

Оцінювання ефективності досліджуваних промислових підприємств та потенціалу їх розвитку із врахуванням середовища функціонування на основі побудованих моделей пропонується здійснювати з допомогою формули:

$$\Delta_{\text{розвитку}} = y - y', \quad (3)$$

де y – значення інтегрального показника ефективності промислового підприємства, прогнозоване за трендовою моделлю на основі врахування ретроспективних фактичних його значень; y' – значення інтегрального показника ефективності промислового підприємства, прогнозоване за побудованою сценарною моделлю; знак "-" характеризує несприятливий вплив середовища, відповідно знак "+" – сприятливий.

На основі застосування формули 3 у табл. 4 здійснено оцінювання очікуваного значення інтегрального показника ефективності та потенціалу розвитку досліджуваних промислових підприємств.

Таблиця 4 – Оцінка потенціалу розвитку промислових підприємств

Інтегральний показник ефективності підприємства	ТЗОВ "Карпатнафтохім" оптимістичний сценарій ($y_c > 0,266$)		ПАТ "Івано-Франківськгаз" оптимістичний сценарій ($y_c > 0,241$)	
	2012	2013	2012	2013
y	0,347	0,365	0,276	0,286
y'	0,294	0,292	0,252	0,254
$\Delta_{\text{розвитку}}$	-0,053	-0,073	-0,024	-0,032

Примітка: сформовано автором на основі побудованих сценарних моделей розвитку досліджуваних підприємств

Запропонований алгоритм оцінювання потенціалу розвитку промислових підприємств спрямований на виявлення потенційних загроз чи можливостей, врахування яких є необхідною умовою формування алгоритму протидії несприятливим для підприємства ситуаціям. Отримані результати дозволяють підсумувати, що оцінювання, здійснюване за оптимістичною моделлю відповідно до умови $y > y_c$ характеризує несприятливі для досліджуваних підприємств тенденції розвитку, а саме те, що вплив середовища зменшуватиме їх ефективність.

Такий висновок визначив необхідність обґрунтування комплексу заходів, спрямованих на підвищення ефективності досліджуваних підприємств на основі застосування запропонованого у роботі адаптаційного механізму їх розвитку. Використання вказаного механізму дозволить комплексно, системно вирішувати завдання розвитку промислових підприємств та формувати сприятливе для цього середовище на основі забезпеченні стійкості їх розвитку (рис. 4). Розроблені у межах даного механізму структурні елементи охоплюють методи, принципи, орієнтири, критерії, інструменти, індикатори розвитку, які створюють науково-методологічне підґрунтя для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо забезпечення розвитку промислового підприємства та орієнтують на підвищення його ефективності та зміцнення його потенціалу розвитку в нестійких умовах оточення.

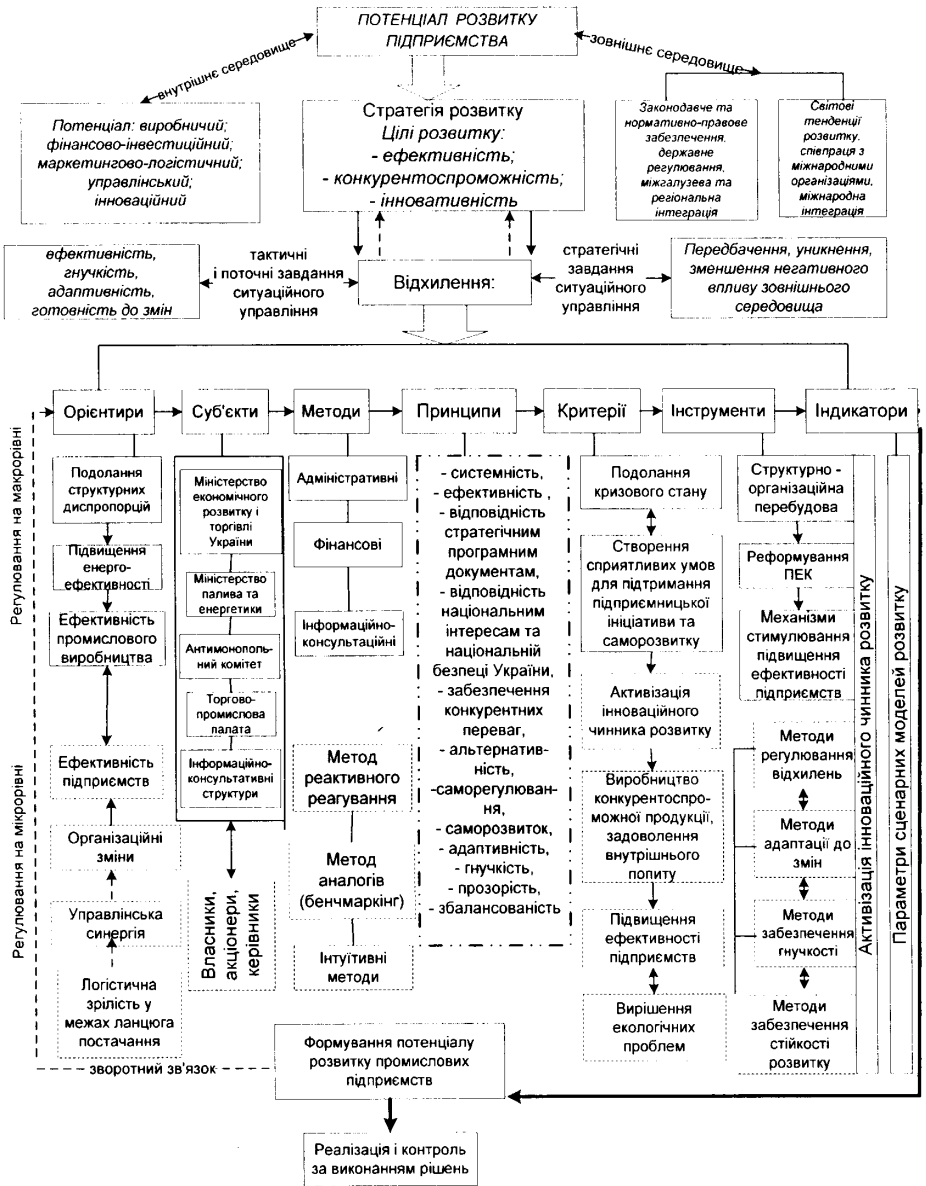

Рисунок 4 – Механізм розвитку вітчизняних промислових підприємств на засадах ситуаційного управління (розроблено автором)

Примітка:

— окреслено елементи механізму розвитку на макрорівні;
 - - - окреслено елементи механізму розвитку на рівні підприємства;
 - - - - - характерно для обох рівнів

У роботі обґрунтовано необхідність збалансованого державного регулювання розвитку промислових підприємств, що базується на застосуванні зовнішньоекономічних важелів, дія яких спрямована на захист і підтримку вітчизняного товаровиробника. Це створить додатковий імпульс для активізації ділової активності і підприємницької ініціативи промислових підприємств, які здійснюють свою діяльність в умовах значної залежності від імпорту промислової продукції та сприятиме підвищенню їх ефективності.

Встановлено, що за умови застосування ситуаційного управління розвиток промислових підприємств можливий за рахунок поєднання організаційних та економічних заходів шляхом доповнення існуючих технологій ситуаційного управління додатковими можливостями виявлення та обґрунтування способів протидії реальним загрозам та обмежуючим чинникам. З огляду на це запропоновано логічно-структурну схему забезпечення стійкості розвитку промислових підприємств. Розроблений у межах даної схеми алгоритм реагування промислового підприємства на зовнішні впливи визначає необхідні внутрішні зміни і дії на основі виявлення додаткових внутрішніх можливостей, що зосереджені у складових його потенціалу та залежать від рівня їх використання (рис. 5).

Рисунок 5 – Логічно-структурна схема забезпечення стійкості розвитку підприємства (розроблено автором)

Обґрунтовано, що необхідність управління підприємством на засадах ситуаційного підходу передбачає здійснення трансформаційних перетворень, які значною мірою стосуються організаційних змін і супроводжуються застосуванням

адаптивних організаційних структур. Застосування аутсорсингу як гнучкої форми організації діяльності промислового підприємства дозволяє професійно і більш ефективно з точки зору витрат та отриманих результатів реалізовувати рішення, пов'язані із забезпеченням умов його майбутнього розвитку.

Запропоновано здійснювати реалізацію заходів, які диктуються вимогами сучасного розвитку, із застосуванням методики сценарного планування на основі економічного обґрунтування отриманих результатів. Їх розрахунок базується на дисконтуванні отриманого від реалізації цих заходів чистого доходу та враховує підсумок здійснюваних змін у внутрішньому і зовнішньому середовищі підприємства. Результати впровадження розробленого аналітичного інструментарію оцінювання потенціалу розвитку в діяльність ТзОВ "Карпатнафтохім довели, що результативність запропонованих заходів значно збільшиться і сприятиме зростанню потенціалу розвитку підприємства за умови, що вони впроваджуватимуться комплексно, послідовно і відображатимуться як на локальному рівні (підприємстві), так і у загальнодержавному масштабі (рис. 6). У підсумку це дозволить внести в систему управління підприємством гнучкість і динамізм із врахуванням об'єктивних вимог сучасного економічного розвитку та досягнути вищих результатів діяльності.

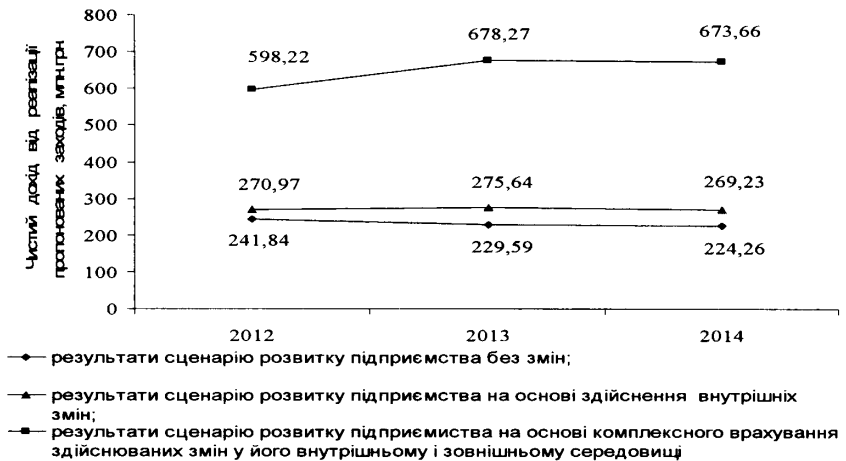

Рисунок 6 – Прогнозовані результати реалізації заходів щодо розвитку ТзОВ "Карпатнафтохім" (сформовано автором)

Запропоновані концептуальні та методичні положення щодо забезпечення розвитку промислових підприємств в умовах нестійкого і динамічного середовища їх функціонування спрямовані на становлення потенціалу їх розвитку на засадах більш ефективної діяльності та формування більш сприятливих для цього умов на різних рівнях управління підприємством.

ВИСНОВКИ

Здійсненні у дисертаційній роботі дослідження пропонують теоретичні узагальнення та нове вирішення важливої науково-практичної проблеми – поглиблення теоретико-методологічних засад розвитку вітчизняних промислових підприємств на основі використання ситуаційного підходу в управлінні. Отримані результати дали змогу сформулювати такі висновки і пропозиції:

1. Розвиток вітчизняних промислових підприємств розглядається як процес, пов'язаний із трансформаційним перетворенням їх існуючого стану до якісно нового рівня, що базується на підвищенні їх ефективності, досягненні стійкості розвитку та інноваційних змінах. Узагальнено, що розвиток у вузькому розумінні характеризує зміни, які відбуваються на рівні підприємства, пов'язані зі зміною якісних параметрів діяльності, підвищенням ефективності, формуванням потенціалу розвитку, що дозволяє створювати його унікальну цінність. Розвиток у широкому трактуванні охоплює розвиток загалом через врахування і взаємозв'язок розвитку окремого підприємства із розвитком базової галузі, до якої воно належить, розвитком країни та світовими тенденціями.

2. Удосконалено понятійний апарат ситуаційного управління, що базується на виділенні наукових засад зазначеного управлінського підходу як окремого виду управлінської діяльності та його теоретико-методологічному забезпеченні із врахуванням характеру та особливостей завдань, вирішення яких перебуває у площині реалізації сучасної парадигми розвитку вітчизняних промислових підприємств. Встановлено, що актуальність ситуаційного управління для вирішення завдань сучасного розвитку промислового підприємства обумовлена: дією широкого спектра чинників зовнішнього середовища і необхідністю їх урахування на відповідному рівні управлінської діяльності; змістом і характером вирішуваних завдань, для розв'язання яких необхідно знати їх основну ланку, що визначає специфіку ситуаційного управління на макро- і мікрорівнях; особливостями роботи промислових підприємств різних галузей, що супроводжується необхідністю застосування адаптивних, гнучких структур і відповідних методів та принципів управління і дозволяє адекватно реагувати на виклики з допомогою застосування на практиці менеджменту моделей ситуаційного управління.

3. Сучасний розвиток вітчизняних промислових підприємств обумовлений об'єктивними вимогами суспільного поступу і залежить від заходів державного регулювання та внутрішніх можливостей самих підприємств підтримувати свою життєздатність та змінювати свою діяльність відповідно до нових вимог. Таке поєднання зумовлює виникнення різних ситуацій, що перешкоджають досягненню цілей розвитку промислового підприємства під впливом дії ситуаційних чинників, під якими у дисертаційній роботі розглядаються обставини, об'єктивні зміни, суб'єктивні рішення та їх наслідки, що зумовили певну ситуацію і формалізовані у відповідних показниках та параметрах діяльності, характерними рисами яких є

динамічність, ймовірнісний характер, короткотерміновість дії, суб'єктивність, нестійкість. Відповідно до поданої класифікації охарактеризовано основні типи ситуацій, що впливають на діяльність промислових підприємств.

4. В умовах динамічних змін управління діяльністю на промисловому підприємстві доцільно здійснювати на основі формування та реалізації моделі ситуаційного управління. Визначено, що елементами такої моделі є сучасні методи ідентифікації ситуацій, які виникають у діяльності промислових підприємств, підходи та методи, що дозволяють впливати на ситуацію з метою її вирішення чи попередження, а також оцінювання очікуваних результатів. Підкреслено, що в умовах функціонування цієї моделі зростає значення функції регулювання переважно як інструменту, який з допомогою зворотного зв'язку дозволяє коригувати відхилення, що виникають як результат змін у середовищі підприємства. Узагальнено, що застосування у межах моделі принципу адаптування дає змогу підтримувати чи коригувати тенденцію функціонування промислового підприємства на основі з'ясування відповідності між її цілями і результатами в процесі діяльності та гнучкості як готовності змінювати свою поведінку відповідно до змін у навколишньому середовищі.

5. Обґрунтовано доцільність формування механізмів розвитку промислових підприємств як послідовного процесу виконання певних управлінських процедур на різних рівнях ієрархії управління підприємством. Це дозволяє підтримувати необхідний взаємозв'язок, який природно виникає між різними економічними явищами, суб'єктами взаємодії у процесі розроблення, реалізації та контролювання рішень, пов'язаних з вирішенням завдань розвитку промислових підприємств. Визначено, що дія такого механізму пов'язана із реалізацією заходів, спрямованих на підвищення їх ефективності, максимальне використання потенціалу їх розвитку та створення для цього належних умов на різних рівнях середовища їх функціонування.

6. Удосконалено методичні рекомендації щодо оцінювання ефективності діяльності промислових підприємств, оскільки ефективність характеризує потенційні можливості їх розвитку, створює умови для появи його нової якості як базової запоруки і складової його сутнісного наповнення. Ці рекомендації, порівняно з існуючими, розширюють перелік якісних показників, що використовуються для оцінювання ефективності підприємств, об'єднують їх для отримання інтегральної оцінки з її наступним розподілом на групи для виявлення потенціалу розвитку у перспективі. Запропонований підхід до оцінювання ефективності промислових підприємств ґрунтується на поєднанні двох базових критеріїв ефективності – рівня досягнення поставлених цілей, який визначено на основі зміни фактичного досягнутого рівня часткових показників ефективності порівняно з визначеним значенням показника еталона, та власне самого значення часткового показника ефективності, що характеризує рівень ефективності окремої сфери діяльності підприємства. Дослідження інтегрального показника ефективності

промислових підприємств у динаміці дає змогу керівникам, власникам, інвесторам ідентифікувати його слабкі і сильні сторони та є базовим орієнтиром для розроблення концептуальних засад його майбутнього розвитку.

7. На основі здійсненого ситуаційного аналізу зовнішнього середовища діяльності промислових підприємств визначено, що для їх розвитку першочергового вирішення потребують питання, пов'язані зі структурними змінами, реформуванням паливно-енергетичного комплексу, інвестиційною підтримкою та інноваційним розвитком промислових підприємств. Проведений аналіз діяльності промислових підприємств у галузевому розрізі дозволив дійти висновку, що їх ефективність є досить низькою і її підвищення вимагає розроблення та реалізації заходів як на рівні макроекономічного регулювання промислового розвитку, так і на рівні окремого промислового підприємства за рахунок найбільш повного використання, перегрупування чи трансформації наявного потенціалу з акцентом на використанні його інноваційної та інтелектуальної складових.

8. Обґрунтовано, що концептуальна модель розвитку промислових підприємств в сучасних умовах базується на необхідності підвищення їх ефективності та досягнення умови стійкості отриманих якісних результатів на основі виділення чинників, що впливають на вирішення даного завдання. Отримані з допомогою побудови локальних моделей залежності впливу внутрішнього і зовнішнього середовища на результати діяльності через наведені у роботі індикатори ефективності дозволили виокремити сильні сторони промислового підприємства, за рахунок яких можна зменшити чи уникнути негативного впливу зовнішнього середовища та його наслідків. Виявлені з допомогою локальних моделей слабкі сторони діяльності підприємства є предметом уваги керівників, аналітиків щодо з'ясування необхідності регулюючої діяльності чи розроблення заходів адаптування до зовнішніх впливів. З огляду на це менеджерам, аналітикам на підприємствах рекомендовано використовувати запропонований підхід до побудови аналітичної моделі розвитку. Вона базується на поєднанні концептуальних положень розвитку з їх локальним забезпеченням, що дозволить обґрунтувати необхідні зміни у діяльності підприємства відповідно до цілей та приймати виважені управлінські рішення.

9. В умовах активізації інтеграційних процесів та зростання частки зовнішніх матеріальних потоків у діяльності промислових підприємств більшого значення набуває логістична концепція управління, яка охоплює потенційні можливості їх адаптування до сучасних вимог відповідно до вибраних параметрів "логістичної зрілості". У роботі на основі застосування якісних методів дослідження обґрунтовано найбільш вагомні критерії внутрішньої та зовнішньої інтеграції у логістичному ланцюгу постачання промислових підприємств/ Врахування зазначених рекомендацій дає змогу суб'єктам управління зосередити увагу на тих складових логістичного управління, які підвищують його ефективність в умовах

активізації інтеграційних процесів та дозволяють досягати поставлених цілей розвитку.

10. Обґрунтовано, що дослідження гнучкості і готовності промислових підприємств до підтримання чи досягнення бажаного рівня розвитку доцільно здійснювати із врахуванням узгодженої співпраці суб'єктів управління, особливо в тих питаннях, які забезпечують якісні зміни. Вищевказане зумовило розроблення методики дослідження синергії взаємодії суб'єктів управління, що ґрунтується на: визначенні ймовірності їх максимальної взаємодії з урахуванням впливу зовнішнього середовища; дослідженні ступеня участі кожного структурного підрозділу підприємства (УЦ) у процесі прийняття рішень, які стосуються забезпечення розвитку; визначенні вагомості параметрів, які є предметом спільної діяльності. Запропоновані положення можуть бути використані керівниками підприємств у ситуаціях, коли зростає роль співробітництва, партнерства у вирішенні завдань розвитку, коли керівники можуть успішно використовувати переваги спільної роботи, враховуючи конкретні обставини діяльності.

11. Запропонована у роботі концепція розвитку промислових підприємств окреслює напрями його макроекономічного регулювання та розглядає необхідність змін у діяльності промислових підприємств на основі реалізації відповідних заходів. У роботі побудовано сценарні моделі розвитку промислових підприємств, які базуються на дослідженні впливу чинників зовнішнього і внутрішнього середовища на їх ефективність та розглядають альтернативні варіанти її підвищення. Реалізація побудованих моделей лежить у площині дії розробленого адаптаційного механізму промислових підприємств та спирається на застосування технології ситуаційного управління шляхом використання структурно-логічної схеми забезпечення стійкості розвитку промислових підприємств.

12. Ефективним способом підвищення результативності промислових підприємств в умовах трансформаційних перетворень є внесення коректив у їх діяльність відповідно до змін, які відбуваються у середовищі їх функціонування. Ці зміни на макрорівні полягають у реалізації заходів збалансованого державного регулювання на основі використання зовнішньоекономічних важелів, дія яких орієнтована на підтримання національного виробника. На рівні підприємства ці зміни пов'язані із вибором адекватній ситуації на підприємстві комбінації складових потенціалу на основі обґрунтування рівня їх використання та виборі оптимальних способів її реалізації. У роботі пропонується здійснювати організаційні зміни на підприємстві шляхом реструктуризації з допомогою аутсорсингу. Його застосування дозволить поліпшити якість обслуговування, зменшити витрати діяльності та у підсумку підвищити ефективність підприємства. Оцінювання заходів, реалізованих у межах ситуаційного управління на промисловому підприємстві, пропонується здійснювати з використанням методу сценарного планування, який рекомендовано використовувати керівникам, аналітикам для обґрунтування альтернативних варіантів розвитку.

13. Узагальнено, що реалізація запропонованих у межах побудованих сценарних моделей розвитку промислових підприємств заходів супроводжуватиметься поліпшенням якісних параметрів їх діяльності і значно розширить потенціал їх розвитку за умови комплексного поєднання заходів, спрямованих на поліпшення макроекономічної ситуації у сфері промислового розвитку і створення належних умов на рівні окремого підприємства у межах запропонованого адаптаційного механізму розвитку.

14. На підставі отриманих результатів дисертаційної роботи можна запропонувати:

– Міністерству економічного розвитку і торгівлі України – під час розроблення державних програм розвитку промисловості України використовувати запропоновану концепцію розвитку промислових підприємств;

– Міністерству освіти науки, молоді та спорту при підготовці фахівців у сфері менеджменту, економіки і підприємництва використовувати теоретико-концептуальні та методологічно-прикладні дисертаційні положення, пов'язані із застосуванням засад ситуаційного управління у процесі формування завдань розвитку та вибору шляхів їх вирішення;

– промисловим підприємствам – використовувати розроблені у роботі методичні рекомендації ситуаційного управління підприємством з метою прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо забезпечення їх розвитку та вибору адекватної ситуації інструментарію реалізації необхідних змін.

ПЕРЕЛІК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Полянська А.С. Використання ситуаційного підходу в управлінні розвитком підприємств: [монографія] / А.С. Полянська. – Івано-Франківськ: Акцент, 2011. – 432 с. – 25,11 друк. арк.

2. Полянська А.С. Ситуаційний підхід у формуванні концепції розвитку промислових підприємств: [монографія] / А.С. Полянська. – Івано-Франківськ: Факел, 2012. – 214 с. – 13,5 друк. арк.

У наукових фахових виданнях:

3. Полянська А.С. Організація та економічна оцінка логістичних систем на вітчизняних підприємствах / А.С. Полянська // Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. – 2004. – № 1 (7). – С. 81-84. – 0,3 друк. арк.

4. Полянська А.С. Формування та обґрунтування напрямків впровадження маркетингової діяльності на промислових підприємствах / А.С. Полянська // Вісник

Хмельницького національного університету. Серія: "Економічні науки". – 2005. – № 6. – Т. 1. – С. 145-148. – 0,25 друк. арк.

5. Полянська А.С. Менеджмент систем якості на вітчизняних підприємствах нафтогазової промисловості: теоретичні та практичні аспекти / А.С. Полянська, І.М. Станьковська // Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. – 2005. – Випуск 3 (12). – С. 114-117. – 0,33 друк. арк. [*Особистий внесок: теоретичне обґрунтування ролі систем управління якістю в діяльності підприємств нафтогазової галузі.* – 0,27 друк. арк.]

6. Полянська А.С. Транспортна функція логістики як необхідна умова регіонального розвитку / А.С. Полянська // Науково-технічний збірник Харківської національної академії міського господарства. Серія: "Економічні науки". – К.: Техніка, 2006. – Вип. 70. – С. 66-70. – 0,2 друк. арк.

7. Полянська А.С. Формування концепції розвитку вітчизняних підприємств на основі бенчмаркінгу / А.С. Полянська // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: "Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку". – Львів: Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2006. – № 567. – С. 290-296. – 0,36 друк. арк.

8. Полянська А.С. Застосування стратегічного та оперативного аналізу для контролю збутової діяльності на промисловому підприємстві / А.С. Полянська, І.М. Станьковська // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: "Логістика". – Львів: Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2006. – № 552. – С. 127-132. – 0,36 друк. арк. [*Особистий внесок: обґрунтовано методологію проведення стратегічного та оперативного аналізу у процесі контролю збутової діяльності на промисловому підприємстві.* – 0,25 друк. арк.]

9. Полянська А.С. Актуальні аспекти формування ланцюга поставок в управлінні регіональним розвитком / А.С. Полянська // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Випуск: "Інноваційно-інвестиційне забезпечення стратегії розвитку регіону" / НАН України. Ін-т регіональних досліджень. – Львів, 2006. – Вип. 5 (61). – С. 76-83. – 0,23 друк. арк.

10. Полянська А.С. Логістичний менеджмент як необхідна умова поліпшення потенціалу розвитку організацій / А.С. Полянська // Вісник Національного університету „Львівська політехніка”. Серія: "Логістика". – Львів: Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2007. – № 580. – С. 115-120. – 0,36 друк. арк.

11. Полянська А.С. Роль сучасних концепцій менеджменту у розвитку нафтогазового комплексу України / А.С. Полянська // Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. – 2007. – Вип. 2 (16). – С. 131-136. – 0,51 друк. арк.

12. Полянська А.С. Дослідження інвестиційної привабливості інноваційної діяльності як складової потенціалу розвитку вітчизняних підприємств / А.С.

Полянська // Економічний простір: Збірник наукових праць. – 2007. – № 8. – С. 87-92. – 0,29 друк. арк.

13. Полянська А.С. Концептуальні засади розвитку організацій в сучасних умовах господарювання / А.С. Полянська // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: "Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку". Львів: Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2007. – № 599. – С. 150-155. – 0,44 друк. арк.

14. Полянська А.С. Фінансове обґрунтування бізнес-ідеї в процесі управління діяльністю організації / А.С. Полянська, І.М. Станьковська // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: Науковий збірник. – Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2007. – Вип. III. – Т. 1. – С. 315-321. – 0, 46 друк. арк. [*Особистий внесок: фінансове обґрунтування бізнес-ідеї на основі розгляду основних етапів її життєвого циклу. – 0,35 друк. арк.*].

15. Полянська А.С. Забезпечення ефективності роботи малих підприємств на основі застосування системи гнучкого бюджетування в сучасних умовах господарювання / А.С. Полянська, І.В. Миронова // Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії: Збірник наукових праць. – Чернівці: Технодрук, 2008. – Вип. 3 (12). – Ч. 2. – С. 161-169. – 0,35 друк. арк. [*Особистий внесок: обґрунтування необхідності гнучкого бюджетування в сучасних умовах господарювання. – 0,22 друк. арк.*].

16. Полянська А.С. Стратегічне обґрунтування цілей розвитку організацій в умовах змін / А.С. Полянська // Науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету "Наука й економіка". – 2008. – Вип. 3 (11). – С. 142-147. – 0,36 друк. арк.

17. Полянська А.С. Маркетингові засади управління зовнішньоекономічною діяльністю вітчизняних підприємств / А.С. Полянська // Вісник Хмельницького національного університету. Серія: "Економічні науки". – 2008. – Т. 3. – С. 97-101. – 0,43 друк. арк.

18. Полянська А.С. Сценарний метод формування напрямків розвитку організацій / А.С. Полянська // Економічний простір: Збірник наукових праць. – 2008. – № 13. – С. 208-214. – 0,31 друк. арк.

19. Полянська А.С. Механізм забезпечення сталого розвитку в Україні / А.С. Полянська // Бизнес Информ. – Харків, 2008. – № 5 (351). – С. 58-61. – 0,28 друк. арк.

20. Полянська А.С. Формування концептуальної моделі розвитку організації на основі визначення резервів потенціалу її діяльності / А.С. Полянська // Вісник національного університету "Львівська політехніка". Серія: "Проблеми економіки та управління". – Львів: Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2008. – № 628. – С. 259-266. – 0,66 друк. арк.

21. Полянська А.С. Управління розвитком підприємств нафтогазового комплексу на основі дослідження їх потенціалу / А.С. Полянська, С.А. Побігун // Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. – 2009. – Вип. 1 (19). – С. 141-146. – 0,53 друк. арк. [*Особистий внесок: постановка проблеми і обґрунтування концептуальних засад дослідження потенціалу промислових підприємств. – 0,32 друк. арк.*].

22. Полянська А.С. Управління витратами у системі логістичних рішень підприємства / А.С. Полянська // Вісник НУ "Львівська політехніка". Серія: "Логістика". – Львів: Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2009. – № 633. – С. 565-570. – 0,35 друк. арк.

23. Полянська А.С. Функціонально-вартісний аналіз як інструмент контролю за збутовою діяльністю підприємства / А.С. Полянська // Економічний простір: Збірник наукових праць. – 2009. – № 28/2. – С. 254-261. – 0,41 друк. арк.

24. Полянська А.С. Формування конкурентної політики вітчизняних підприємств в сучасних умовах господарювання / А.С. Полянська // Вісник НУ "Львівська політехніка". Серія: "Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку". – Львів: Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2009. – № 657. – С. 293-298. – 0,42 друк. арк.

25. Полянська А.С. Дослідження зовнішнього середовища як необхідна умова розвитку вітчизняних підприємств в сучасних умовах господарювання / А.С. Полянська // Моделювання регіональної економіки: Збірник наукових праць. – Івано-Франківськ: Плай, 2009. – № 2 (14). – С. 141-150. – 0,38 друк. арк.

26. Полянська А.С. Вибір і обґрунтування методів оцінки у діяльності підприємств / А.С. Полянська // Вісник Львівського національного університету ім. І. Франка. Серія економічна. – 2010. – Вип. 44. – С. 88-97. – 0,42 друк. арк.

27. Полянська А.С. Дослідження чинників зовнішнього середовища як необхідна умова розвитку підприємств в сучасних умовах / А.С. Полянська, Т.М. Оришин // Регіональна економіка. – 2010. – № 2 (56). – С. 39-47. – 0,61 друк. арк. [*Особистий внесок: охарактеризовано вплив чинників зовнішнього середовища на розвиток промислових підприємств Івано-Франківського регіону. – 0,49 друк. арк.*].

28. Полянська А.С. Сучасні технології управління економічною безпекою підприємства / А.С. Полянська, Т.А. Трошенко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – Харків, 2010. – Вип. 29. – С. 164-168. – 0,44 друк. арк. [*Особистий внесок: обґрунтовано значення, зміст та особливості технологій управління економічною безпекою на промисловому підприємстві. – 0,29 друк. арк.*].

29. Полянська А.С. Використання експрес-діагностики для обґрунтування концептуальних засад розвитку підприємств на умовах ситуаційного підходу / А.С. Полянська, В.В. Бабенко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – № 10 (113). – С. 157-163. – 0,52 друк. арк. [*Особистий внесок: визначено передумови*

та основні етапи проведення експрес-діагностики підприємства; охарактеризовано концептуальні засади розвитку промислових підприємств на основі їх групування за критерієм ефективності. – 0,35 друк. арк.].

30. Полянська А.С. Формування розподільчого центру як умова вдосконалення логістичного ланцюга / У.Я. Андрусів, А.С. Полянська // Науково-технічний збірник Харківської національної академії міського господарства. Серія: "Економічні науки". – К.: Техніка, 2010. – Вип. 94. – С. 349-355. – 0,45 друк. арк. [*Особистий внесок: обґрунтовано теоретичні засади формування розподільчих центрів на промислових підприємствах. – 0,15 друк. арк.].*

31. Полянська А.С. Сучасні підходи до оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємства / А.С. Полянська // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: "Проблеми економіки та управління". – Львів: Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2010. – № 684. – С. 175-180. – 0,59 друк. арк.

32. Полянська А.С. Переваги та критерії інтеграції функцій логістики / Ж.В. Поплавська, А.С. Полянська // Вісник Національного університету „Львівська політехніка”. Серія: «Логістика». – Львів: Вид-во "Львівська політехніка", 2010. – № 690. – С. 120-127. – 0,71 друк. арк. [*Особистий внесок: групування та дослідження параметрів логістичної зрілості промислових підприємств. – 0,54 друк. арк.].*

33. Полянська А.С. Ситуаційний підхід до управління затратами підприємства / А.С. Полянська // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2011. – № 1. – С. 134-140. – 0,44 друк. арк.

34. Полянська А.С. Основні напрями та механізми реформування газового ринку в Україні / А.С. Полянська // Вісник НУ "Львівська політехніка". Серія: "Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку". – Львів: Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2011. – № 720. – С. 389-394. – 0,50 друк. арк.

35. Полянська А.С. Методологічні засади дослідження синергії взаємодії суб'єктів управління в умовах ситуаційного управління / А.С. Полянська // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.7. – С. 258-266. – 0,50 друк. арк.

36. Полянська А.С. Формування концепції розвитку підприємств на засадах ситуаційного управління. [Електронний ресурс] / А.С. Полянська // Науковий вісник "Демократичне врядування". – 2012. – № 9. – Режим доступу: <http://www.lvivacademy.com/visnik9/zmist.html>. – 0,55 друк. арк.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

37. Полянська А.С. Стратегічна орієнтація підприємств на досягнення конкурентних переваг / А.С. Полянська // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [„Маркетинг ХХІ століття: інтеграція науки і бізнесу"], (Донецьк, 25-28 квітня 2006 р.). – Донецьк: ДонУЕП, 2006. – С. 156-159. – 0,2 друк. арк.

38. Полянська А.С. Інновації як необхідна умова розвитку організацій / А.С. Полянська // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції ["Управління інноваційним процесом в Україні: проблеми, перспективи, ризики"], (Львів, 11-13 травня 2006 р.). – Львів: Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2006. – С. 398-399. – 0,13 друк. арк.

39. Полянська А.С. Управління конкурентоспроможністю підприємства через процес бюджетування / І.М. Станьковська, А.С. Полянська // Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції вчених, викладачів та практичних працівників ["Розвиток фінансової системи України в умовах ринкових трансформацій"], (Вінниця, 16-17 лютого 2006 р.). – Вінниця, 2006. – Т. II. – С. 222-224. – 0,18 друк. арк. [*Особистий внесок: обґрунтовано доцільність бюджетування для забезпечення конкурентоспроможності підприємств. – 0,08 друк. арк.*].

40. Полянська А.С. Підвищення конкурентоспроможності організації на основі врахування стратегічних змін / А.С. Полянська // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції ["Научное обеспечение процессов реформирования экономических отношений в условиях глобализации"], (Сімферополь, 20-22 квітня 2007 р.). – Сімферополь: Кримський інститут бізнеса, 2007. – Т. 2. – С. 14-15. – 0,12 друк. арк.

41. Полянська А.С. Ресурсне забезпечення розвитку організацій в сучасних умовах господарювання / А.С. Полянська // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції ["Наука та практика – 2007"], (Полтава, 11-15 лютого 2007 р.). – Полтава, 2007. – С. 182-186. – 0,3 друк. арк.

42. Полянська А.С. Людські ресурси як важливий фактор розвитку та управління конкурентоспроможністю організації / А.С. Полянська, І.М. Станьковська // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [„Трансформація особистості в умовах соціально-політичних та економічних змін”], (Чернівці, 17-18 травня 2007 р.). – Чернівці: Рута, 2007. – С. 604-610. – 0,38 друк. арк. [*Особистий внесок: запропоновано концептуальні засади оцінювання людських ресурсів в організації. – 0,25 друк. арк.*].

43. Полянська А.С. Концептуальні засади формування механізму розвитку вітчизняних підприємств / А.С. Полянська // Тези доповідей Міжнародної наукової конференції ["Формування ринкових механізмів господарювання"], (Запоріжжя, 11-12 жовтня 2007 р.). – Запоріжжя, 2007. – Т. 1. – С. 102-103. – 0,08 друк. арк.

44. Полянська А.С. Інформаційне забезпечення розвитку вітчизняних підприємств / А.С. Полянська // Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції ["Наука в інформаційному просторі"], (Дніпропетровськ, 29-30 жовтня 2007 р.). – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2007. – Т. 2. – С. 51-53. – 0,15 друк. арк.

45. Полянська А.С. Інвестиційний потенціал як необхідна умова розвитку організацій / А.С. Полянська // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної

конференції молодих вчених ["Управління інноваційним розвитком підприємств України в умовах світових інтеграційних процесів"], (Дніпропетровськ, 9-10 листопада 2007 р.). – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2007. – Т. 6. – С. 3-4. – 0,1 друк. арк.

46. Полянська А.С. Реінжиніринг як необхідна умова пристосування до змін середовища функціонування вітчизняних підприємств / А.С. Полянська // Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції [„Теорія і практика стратегічного управління розвитком регіональних суспільними систем“], (Івано-Франківськ, 6-8 грудня 2007 р.). – Івано-Франківськ, 2007. – С. 127-128. – 0,11 друк. арк.

47. Полянська А.С. Стратегічна орієнтація вітчизняних підприємств на основі концепції сталого розвитку / А.С. Полянська // Управління розвитком: Збірник наукових статей Всеукраїнської науково-практичної конференції [„Соціально-економічні проблеми розвитку країн з транзитивною економікою“], (Харків, 14-15 грудня 2007 р.). – Харків: ХНЕУ, 2007. – № 8. – С. 63-64. – 0,1 друк. арк.

48. Полянська А.С. Діагностика інноваційного потенціалу організації як необхідна умова її розвитку / А.С. Полянська // Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції ["Підприємницька діяльність в Україні: проблеми розвитку та регулювання"], (Київ, 15-16 травня 2008 р.). – К.: МІБО КНЕУ, 2008. – С. 108-111. – 0,11 друк. арк.

49. Полянська А.С. Управління змінами як необхідна умова розвитку організацій / А.С. Полянська // Збірник наукових праць V Міжнародної науково-практичної конференції [„Соціально-економічні реформи в контексті інтеграційного вибору України“], (Дніпропетровськ, 15-16 травня 2008 р.). – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2008. – Т. 5. – С. 30-33. – 0,17 друк. арк.

50. Полянська А.С. Напрямки інноваційного розвитку вітчизняних підприємств / А.С. Полянська // Тези доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції [„Управління інноваційним процесом в Україні: проблеми, перспективи, ризику“], (Львів, 29-31 травня 2008 р.). – Львів: Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2008. – С. 283-285. – 0,12 друк. арк.

51. Полянська А.С. Управління логістичними витратами як необхідна умова конкурентоспроможного розвитку організацій / А.С. Полянська // Тези доповідей VII Міжнародної науково-практичної конференції ["Маркетинг та логістика в системі менеджменту"], (Львів, 6-8 листопада 2008 р.). – Львів: Вид-во "Львівська політехніка", 2008. – С. 355-356. – 0,18 друк. арк.

52. Полянська А.С. Детермінанти розвитку вітчизняних підприємств в умовах глобалізації / А.С. Полянська // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції ["Проблеми формування та реалізації конкурентної політики: аспекти молодіжного підприємництва"], (Львів, 17-18 вересня 2009 р.). – Львів: ТзОВ "Компанія "Манускрипт", 2009. – С. 261-264. – 0,22 друк. арк.

53. Полянська А.С. Управління витратами як інструмент забезпечення гнучкості організації / А.С. Полянська // Тези доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції ["Теорія і практика сучасного менеджменту: проблеми та шляхи вирішення"], (Тернопіль, 8-9 жовтня 2009 р.). – Тернопіль: ТНЕУ, "Економічна думка", 2009. – С. 277-279. – 0,15 друк. арк.

54. Полянська А.С. Проблеми та перспективи розвитку підприємств нафтогазового комплексу в умовах глобалізації / А.С. Полянська, У.Я. Андрусів // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції ["Сучасні тенденції розвитку світової економіки"], (Харків, 16-17 жовтня 2009 р.). – Харків: ХНАДУ, 2009. – С. 60-62. – 0,12 друк. арк. [*Особистий внесок: окреслено перспективи розвитку підприємств нафтогазового комплексу в умовах глобалізації. – 0,08 друк. арк.*].

55. Полянська А.С. Застосування сучасних інформаційних систем управління підприємством в умовах сталого розвитку підприємств / А.С. Полянська, Я. Лукань // Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції ["Сталий розвиток підприємств сфери послуг"], (Ялта, 23-24 жовтня 2009 р.). – Ялта, РВНЗ КГУ, 2009. – С. 138-142. – 0,3 друк. арк. [*Особистий внесок: обґрунтовано теоретичні засади впровадження інформаційних систем управління для забезпечення сталого розвитку підприємств. – 0,15 друк. арк.*].

56. Полянська А.С. Діагностика зовнішнього середовища як необхідна умова стратегічного управління підприємством в сучасних умовах господарювання / А.С. Полянська // Тези доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції ["Теорія і практика стратегічного управління розвитком регіональних суспільних систем"], (Яремче, 26-27 листопада, 2009 р.). – Яремче, 2009. – С. 92-93. – 0,12 друк. арк.

57. Полянська А.С. Напрямки формування управлінського потенціалу підприємств в сучасних умовах господарювання / А.С. Полянська, М. Сімонов // Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції ["Альянс наук: вчений вченому"], (Дніпропетровськ, 18-19 лютого 2010 р.). – Дніпропетровськ: Біла К.О., 2010. – Т.4. – С. 35-37. – 0,12 друк. арк. [*Особистий внесок: запропоновано шляхи активізації управлінського потенціалу. – 0,07 друк. арк.*].

58. Полянська А.С. Оціночна діяльність як необхідна умова проведення змін / А.С. Полянська // Тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції ["Теорія і практика сучасного менеджменту: проблеми та шляхи вирішення"], (Тернопіль, 15-16 квітня 2010 р.). – Тернопіль: ТНЕУ, "Економічна думка", 2010. – С. 186-189. – 0,16 друк. арк.

59. Полянська А.С. Оцінка ефективності інноваційних рішень / А.С. Полянська // Тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції [„Управління інноваційним процесом в Україні: проблеми, перспективи, ризики“], (Львів, 20-21

травня 2010 р.). – Львів: Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2010. – С. 363-364. – 0,17 друк. арк.

60. Полянська А.С. Логістична діяльність як чинник антикризового управління підприємством / А.С. Полянська // Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції ["Управлінські інновації: теорія та практика"], (Тернопіль, 10-12 травня 2011 р.). – Тернопіль: ТНЕУ, 2011. – С. 294-295. – 0,11 друк. арк.

61. Полянська А.С. Макроекономічні чинники реформування газового ринку в Україні / А.С. Полянська // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції ["Проблеми формування та реалізації конкурентної політики"], (Львів, 15-16 вересня 2011 р.). – Львів: ТзОВ "Сплайн", 2011. – С. 137-138. – 0,16 друк. арк.

62. Полянська А.С. Теоретичні основи і прикладні аспекти ситуаційного управління промисловими підприємствами України / А.С. Полянська // Тези доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції ["Теорія та практика стратегічного управління розвитком галузевих і регіональних суспільних систем"], (Івано-Франківськ, 21-22 жовтня 2011 р.). – Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2011. – С. 24-27. – 0,19 друк. арк.

63. Полянська А.С. Ситуаційні передумови структурних змін у промисловості України / А.С. Полянська // Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю ["Інституціоналізація структурної політики на регіональному та муніципальному рівнях"], (Тернопіль, 27-28 жовтня 2011 р.). – Тернопіль, 2011. – С. 145-149. – 0,15 друк. арк.

64. Полянська А.С. Моделі управління розвитком підприємств в сучасних умовах / А.С. Полянська, О. Галчик // Матеріали Всеукраїнської міжвузівської науково-практичної конференції ["Інформаційно-аналітичні аспекти еволюційного розвитку економіки України у контексті світових тенденцій"], (Івано-Франківськ, 21 березня 2012 р.). – Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2012. – С. 115-116. – 0,09 друк. арк. [*Особистий внесок: розкрито сутність завдань розвитку вітчизняних підприємств в сучасних умовах. – 0,06 друк. арк.*].

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

65. Полянська А.С. Про деякі аспекти інновацій у збутовій діяльності вітчизняних підприємств / А.С. Полянська // Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. – 2002. – № 2 (3). – С. 134-137. – 0,22 друк. арк.

66. Полянська А.С. Роль маркетингових інструментів у формуванні сучасної концепції розвитку підприємства / А.С. Полянська // Стратегії маркетингу. – Донецьк, 2006. – С. 20-24. – 0,27 друк. арк.

67. Полянська А.С. Теоретико-методологічні засади діагностики потенціалу розвитку організацій / А.С. Полянська // Економіка і ринок: облік, аналіз, контроль:

Науковий журнал. – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – Вип. 17. – С. 77-88. – 0,47 друк. арк.

68. Полянська А.С. Процесний підхід діагностики ефективності системи менеджменту на підприємстві / А.С. Полянська // Наукові вісті Галицької Академії. – Івано-Франківськ: Полум'я, 2008. – № 2 (14). – С. 146-152. – 0,39 друк. арк.

69. Полянська А.С. Формування стратегії антикризового управління промислових підприємств / А.С. Полянська, О.С. Худецька // Наукові вісті Галицької Академії. – Івано-Франківськ: Полум'я, 2009. – № 15 (1). – С. 108-115. – 0,44 друк. арк. [*Особистий внесок: розкрито сутність завдань антикризового управління та обґрунтовано вибір стратегії розвитку в умовах виникнення кризових явищ. – 0,2 друк. арк.*].

70. Полянська А.С. Управління потенціалом розвитку підприємств деревообробної галузі Івано-Франківщини / А.С. Полянська, О.Я. Береговський // Наукові вісті Галицької Академії. – Івано-Франківськ: Полум'я, 2010. – Спецвипуск. – С. 87-97. – 0,56 друк. арк. [*Особистий внесок: розглянуто методологічні та теоретичні аспекти дослідження потенціалу розвитку деревообробних підприємств – 0,25 друк. арк.*].

71. Полянська А.С. Організаційні зміни в діяльності підприємств нафтопереробної галузі в умовах трансформаційної економіки / А.С. Полянська // Науковий вісник ІФНТУНГ. Серія: "Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості". – Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2010. – № 1 (1). – С. 21-27. – 0,64 друк. арк.

72. Полянська А.С. Сучасні підходи до дослідження виробничого потенціалу підприємств підземного зберігання газу / А.С. Полянська, О.В. Годованець // Науковий вісник ІФНТУНГ, Серія "Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості". – Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2010. – № 2 (2). – С. 23-30. – 0,67 друк. арк. [*Особистий внесок: запропоновано методологію дослідження потенціалу розвитку підприємств підземного зберігання газу. – 0,4 друк. арк.*].

73. Полянська А.С. Мікро- та макроекономічні чинники антикризового управління підприємствами газової галузі / А.С. Полянська // Науковий вісник ІФНТУНГ. Серія: "Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості". – Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2011. – № 1 (3). – С. 37-43. – 0,50 друк. арк.

АНОТАЦІЯ

Полянська А.С. Розвиток промислових підприємств на засадах ситуаційного управління: теорія та методологія. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю – 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Івано-Франківськ, 2012.

Дисертацію присвячено вирішенню науково-прикладної проблеми формування та використання теоретико-методологічних засад розвитку вітчизняних промислових підприємств із використанням ситуаційного підходу в управлінській діяльності.

Удосконалено методологію комплексного дослідження розвитку промислових підприємств на засадах ситуаційного управління; узагальнено значення ситуаційного управління для вирішення завдань економічного розвитку промислових підприємств у сучасних умовах; обґрунтовано цілі розвитку промислових підприємств у сучасних умовах. Розроблено ситуаційну модель управління, що дозволяє здійснювати керуючу діяльність відповідно до цілей розвитку промислових підприємств в умовах динамічного і нестійкого середовища. Розвинуто теоретико-методологічні підходи до оцінювання ефективності промислового підприємства. Проаналізовано стан промислових підприємств, здійснено оцінку їх діяльності за критерієм інтегрального показника ефективності. Обґрунтовано доцільність поєднання концептуальних і локальних моделей розвитку підприємства. Визначено доцільність дослідження параметрів логістичної зрілості для промислових підприємств. Запропоновано методика дослідження явища синергії при взаємодії суб'єктів управління у процесі спільного вирішення завдань, що забезпечують розвиток промислових підприємств.

Розроблено концептуальну модель розвитку промислових підприємств, на основі якої побудовано сценарні моделі їх розвитку. Сформовано адаптаційний механізм реалізації побудованих ситуаційних моделей; розширено технологію ситуаційного управління з метою досягнення стійкості розвитку промислового підприємства; обґрунтовано доцільність та ефективність заходів, запропонованих у межах дії механізмів розвитку промислових підприємств на основі оцінювання сценарних умов їх реалізації.

Ключові слова: розвиток, промислові підприємства, ситуаційна модель, механізм розвитку, концептуальні і локальні моделі розвитку, ситуаційні чинники, потенціал підприємства, потенціал розвитку, логістична зрілість, ефективність, структурні перетворення, синергія взаємодії, сценарна модель розвитку.

АННОТАЦИЯ

Полянская А.С. Развитие промышленных предприятий на основании использования ситуационного управления: теория и методология. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа, Ивано-Франковск, 2012.

Диссертация посвящена решению научно-прикладной проблемы формирования и использования теоретико-методологических основ развития отечественных промышленных предприятий с использованием ситуационного подхода в управленческой деятельности.

Усовершенствована методология комплексного исследования развития промышленных предприятий с использованием ситуационного управления; обобщено значение ситуационного управления для решения задач экономического развития промышленных предприятий в современных условиях; обоснованы цели развития промышленных предприятий в современных условиях; дополнена классификация факторов, влияющих на деятельность промышленных предприятий, и в соответствии с ней систематизированы ситуации, препятствующие их развитию.

Разработана ситуационная модель управления на основе выделения элементов, которые позволяют осуществлять управленческую деятельность согласно целям развития промышленных предприятий в условиях динамичной и неустойчивой среды. Развита теоретико-методологические подходы к оцениванию эффективности промышленного предприятия на основе учета индикаторов эффективности и их динамики.

Структурирован механизм развития промышленных предприятий на основе выделения иерархических уровней управления, которые охватывают деятельность, связанную с созданием благоприятных условий и поддержанием процессов, позволяющих осуществлять качественные трансформационные преобразования.

Проанализировано состояние промышленных предприятий, осуществлена оценка их деятельности по критерию интегрального показателя эффективности, благодаря чему стало возможным очертить концептуальные принципы их будущего развития. Обоснована целесообразность объединения концептуальных и локальных моделей развития предприятия, что позволит максимально учесть условия и возможности компенсации последствий внешних воздействий для достижения целей развития и изыскать необходимые для этого ресурсы.

Усовершенствованы методологические подходы к оцениванию стойкости развития промышленных предприятий, в пределах которых используются не только объективные составляющие потенциала предприятия, но и субъективные факторы, связанные с использованием управленческого потенциала, маркетингово-логистической деятельности. Определена целесообразность исследования параметров "логистической зрелости" для промышленных предприятий с высокой долей внешних материальных потоков. Предложена методика исследования синергии от взаимодействия субъектов управления в процессе решения задач, которые обеспечивают развитие промышленных предприятий.

Разработана концептуальная модель развития промышленных предприятий. Разработаны сценарные модели их развития. Сформирован адаптационный механизм реализации разработанных ситуационных моделей развития предприятий

на основании комплексного учета факторов внутренней и внешней среды; расширена технология ситуационного управления с целью обеспечения стойкости развития промышленного предприятия с учетом структуры потенциала и уровня его использования; обоснована целесообразность и эффективность мер, предложенных в пределах действия предложенного механизма развития промышленных предприятий на основе оценивания сценарных условий их реализации.

Ключевые слова: развитие, промышленные предприятия, ситуационная модель, механизм развития, концептуальные и локальные модели развития, ситуационные факторы, потенциал предприятия, потенциал развития, инновации, логистика, логистическая зрелость, эффективность, структурные преобразования, реформирование, синергия взаимодействия, сценарная модель развития.

ANNOTATION

Polanska A. S. Development of industrial enterprises on the basis of situational management: theory and methodology. – Manuscript.

Thesis for the Degree of Doctor of Economic Sciences, specialty 08.00.04 – economics and management of enterprises (by economic activity). – Ivano-Frankivsk national technical university of oil and gas, Ivano-Frankivsk, 2012.

The thesis is devoted to the scientific and applied problem of the formation and usage of theoretical and methodological foundations of the development of domestic industrial enterprises using the situational approach in management.

The methodology of complex research of the development of industrial enterprises on the basis of situational management is improved; the importance of situational management for solving the tasks of the economic development of industrial enterprises in modern conditions is generalized; the goals of the development of industrial enterprises in modern conditions are substantiated. The situational management model which allow to realize management activity in accordance with the determined goals of the development in terms of the dynamic and unstable environment, is designed. The theoretical and methodological approaches to the evaluation of the effectiveness of an enterprise are developed. The state of industrial enterprises is analyzed, the evaluation of their activities according to the criterion of the integral efficiency indicator is made, which allowed to circle the conceptual framework of their future development. The expediency of combining the conceptual and local models of the development of an enterprise is substantiated. The expedience of the research of the parameters of logistic maturity for industrial enterprises is defined. The research methodology of the phenomenon of synergy during the interaction of management subjects in the process of joint decision making concerning the tasks which provide the development of industrial enterprises is suggested. The conception of industrial enterprises development is designed. The scenario models of its development are proposed, the adaptation mechanism of the development of industrial

enterprises is worked out, situation management technology for stable development achievement of an industrial enterprise, is expanded; the expediency and efficiency of measures which are suggested within the action of mechanisms of the development on the basis of the evaluation of scenario conditions of their implementation, is substantiated.

Keywords: development, situational model, mechanism of the development, conceptual and local development models, situational factors, potential of an enterprise, potential of the development, logistic maturity, efficiency, structural transformations synergy of the interaction, scenario models of the development .